

*”Och en gång sa jag ti mamma att idag vill jag
va också på kvällen på dagis”*

- Barns upplevelser av vardagen och delaktighet i skiftesdagvård

Gabriella Maria Elisabeth Konsell

Statsvetenskapliga fakulteten

vid Helsingfors universitet

Socialt arbete

Pro Gradu- avhandling

Maj 2018

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
2 Forskningens syfte och frågeställning	8
3 Perspektiv på skiftesdagvård	9
3.1 Skiftesdagvård i Finland	9
3.2 Tidigare forskning om skiftesdagvård	10
4 Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp	13
4.1 Modern barndomsforskning	13
4.2 Delaktighet	15
4.2.1 Tidigare forskning om delaktighet	16
4.2.2 Turjas modell för barnets mångdimensionella delaktighet	16
4.3 Aktörskap	18
5 Forskningens metodologiska tillämpningar	20
5.1 Det etnografiska materialet	20
5.1.1 Halvstrukturerad intervju	20
5.1.2 Observation	22
5.1.3 Bearbetning av materialet	23
5.2 Barn som informanter och forskarpositionen	24
5.3. Etiska frågeställningar	28
6 Vardagen i skiftesdagvård	30
6.1 Skiftesdaghemmets dagsordning	30
6.2 Dags på kvällar och nätter	34
6.3 Den fysiska och sociala miljön	40
6.4 Relationer	46
7 Delaktighet i skiftesdagvård	50
7.1 Social delaktighet	51
7.2 Politisk delaktighet	58
7.2.1 Att påverka i personliga ärenden	58
7.2.2 Att påverka på ett bredare plan	63
7.3 Känslan av delaktighet	65
8 Slutsatser och diskussion	68
8.1 Vardagen i skiftesdagvård	69

8.2 Delaktighet i skiftesdagvård	71
8.3 Reflektioner kring forskningsmetodologiska överväganden	75
Litteratur	78
 Tabell 1 Dagsordning för ett vanligt daghem (Puroila 2002 ,121) jämfört med dagsordningen i skiftesdaghemmet i forskningsstudien	31
 Figur 1 Modell för barnets mångdimensionella delaktighet (Turja 2011b, 32)	17
Figur 2 Social respektive politisk delaktighet	51
 Bilaga 1 Intervjuguide finskspråkig version	87
Bilaga 2 Intervjuguide svenskspråkig version	89
Bilaga 3 Samtycke finskspråkig version	91
Bilaga 4 Samtycke svenskspråkig version	92
Bilaga 5 Turjas modell för barnets mångdimensionella delaktighet	93
Bilaga 6 Känslokort som stöd för intervjuer	94

 <div> HELSINGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET UNIVERSITY OF HELSINKI </div>		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten		Laitos – Institution – Department Institutionen för socialvetenskaper
Tekijä – Författare – Author Gabriella Maria Elisabeth Konsell		
Työn nimi – Arbetets titel – Title "Och en gång sa jag ti mamma att idag vill jag va också på kvällen på dagis" -Barns upplevelser av vardagen och delaktighet i skiftesdagvård		
Oppiaine – Läroämne – Subject Socialt arbete		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -avhandling	Aika – Datum – Month and year Maj 2018	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 85 + 8 sidor
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Syftet med denna pro-gradu avhandling är att lyfta fram barnens egna perspektiv på skiftesdagvård och skiftesdaghemmet som miljö. Forskningens syfte är tvådelat. Dels undersöks barnens upplevelse av vardagen i ett skiftesdaghem. Dels undersöks barnens upplevelse av delaktighet i vardagen på skiftesdaghemmet.</p> <p>Studien utgår från två forskningsfrågor:</p> <p><i>Hur upplever barnen vardagen i skiftesdagvård?</i></p> <p><i>Hur förverkligas idén om barnens delaktighet i skiftesdagvårdens vardag?</i></p> <p>Det etnografiska materialet består av 15 st. intervjuer med barn i åldern 3–5 år, observationer som utfördes under fyra dagar i skiftesdaghemmets vardag, samt en kompletterande intervju med daghemmets föreståndare.</p> <p>Forskningen utgår från ett modernt barndomsperspektiv. Vidare har begreppen delaktighet och aktörskap en central betydelse. Detta innebär att barnen betraktas som aktiva och kompetenta sociala aktörer, med förutsättningar att vara delaktiga i utformandet av sin vardag i skiftesdagvård.</p> <p>Resultaten presenteras i två delar. Den första delen fokuserar på vardagen i skiftesdagvård medan den andra behandlar delaktighet i skiftesdagvård.</p> <p>Resultaten visar att det i skiftesdagvård finns mer tid för lek och fri aktivitet än i "vanlig" dagvård. Kvällarna är lugna och avslappnade. Skiftesdaghemmets hemtrevliga stämning och trygga miljö lyfts fram. Kvällstid har personalen tid att leka med barnen och kan vara närvarande på ett annat sätt än under dagen. Nätter på daghemmet beskrivs som spännande men jobbiga p.g.a. mycket ljud.</p> <p>Kompisrelationer och trygga relationer till de vuxna på daghemmet är viktiga komponenter i vardagen. Kompisrelationerna kan enligt resultaten antas utvecklas på ett positivt sätt i och med att man i skiftesdagvård leker också med sådana man inte ännu lärt känna så bra, samt i mer blandade åldersgrupper. Däremot kan det väcka starka känslor om inte ens kompisar är på plats i daghemmet samtidigt som man själv. Resultaten påvisar även ett samband mellan den fysiska omgivningen och barnens upplevda grupptillhörighet.</p> <p>Delaktigheten i skiftesdagvård kan enligt resultaten delas in i social respektive politisk delaktighet. Den sociala delaktigheten kan handla om att vara delaktig i den dagliga verksamheten, konkret deltagande i aktiviteter, samt om relationer och grupptillhörighet. Den politiska delaktigheten handlar dels om att påverka i personliga ärenden och dels om att påverka på ett bredare plan. Enligt resultaten kan denna påverkan ta sig uttryck som förhandlingar, att komma med förslag, valfrihet samt att bli hörd.</p> <p>Enligt resultaten kan barnen inte påverka så mycket i ärenden som gäller hela den egna gruppen. Däremot kan de påverka mycket i personliga ärenden. Enligt resultaten är det också vanligt att barnen får vara med i beslutsfattandet i ärenden som gäller hela daghemmet. Kvällstid är det lättare för barnen att påverka både i personliga ärenden och i ärenden som gäller hela gruppen.</p> <p>Både den sociala och den politiska delaktigheten ökar på kvällar och veckoslut.</p> <p>Slutligen betonas i resultaten delaktighetens känslonivå. En del barn upplever att de vuxna bestämmer allting på daghemmet medan andra upplever att det till allra största delen är barnen som bestämmer.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Skiftesdagvård, delaktighet, aktörskap, modern barndomsforskning, etnografi, socialt arbete		

1 Inledning

I föreliggande pro-gradu avhandling har jag undersökt 3–5 åriga barns upplevelser av vardagen i skiftesdagvård samt deras upplevelser av delaktighet i vardagen på skiftesdaghemmet. Forskningen är kvalitativ till utformning och fältarbetet utfördes i ett skiftesdaghem under hösten 2017.

Daghem är centrala institutioner i moderna barns liv. Många barn vistas där en stor del av sin vardag (Strandell 1994, 7.) Under de senaste årtiondena har man inom finländsk barndomsforskning fokuserat mycket på daghemmet som miljö (t.ex. Strandell 1994; Lehtinen 2000; Lappalainen 2006; Rutanen 2007; E. Paju 2013). Detta kan tänkas bero åtminstone delvis på den subjektiva rätten till småbarnspedagogik som barn har i dagens Finland. Jämfört med övriga länder är det i Norden relativt billigt och lätt att använda sig av formell dagvård, och det är således ett populärt alternativ.

Sedan 1.8.2015 används i Finland termen 'småbarnspedagogik' istället för den tidigare använda termen 'dagvård'. Eftersom jag i föreliggande avhandling diskuterar skiftesdagvård, samt till en del även dagvård i andra länder än Finland, har jag valt att för tydlighetens skull ändå använda mig av termen 'dagvård'.

Vi går hela tiden allt mer mot ett 24/7 samhälle där en stor del av servicen är tillgänglig hela tiden. I det moderna samhället är människor aktiva dygnet runt. Då en del går och lägger sig vaknar andra. Denna förändring av samhällets struktur har lett till att många barnfamiljer befinner sig i en situation där båda föräldrarna jobbar annat än dagskiftet. Således ökar även behovet av skiftesdagvård hela tiden. 2013 behövde ca 14 300 barn i Finland någon form av skiftesdagvård. Detta motsvarar ca 7% av alla barn inom den kommunala dagvården (THL 2014.)

Skiftesdagvård är ett ämne som det har forskats relativt lite om. I Finland har inga doktorsavhandlingar publicerats i ämnet sedan 1970-talet (Nummenmaa 1978.) En del pro- gradu avhandlingar har publicerats under 2000-talet. I en del av dessa har man närmat sig frågeställningen ur barnets perspektiv (t.ex. Hannuniemi 2011; Lehtomäki 2013), men de allra flesta studier utgår från vuxnas perspektiv. Även internationellt sett utgår största delen av forskningen från vuxnas perspektiv, ofta har man intervjuat

föräldrar eller dagvårdspersonal (t.ex. Singler 2011; Rutter & Evans 2012; Verhoef et al. 2016).

Eftersom nationella kontexter skiljer sig åt t.ex. med tanke på lagstiftning och dagvårdens organisering och strukturer är det motiverat att studera situationen i Finland. Då man granskar kvaliteten och omfattningen av skiftesdagvården finns det enbart ett fåtal länder som är jämförbara med Finland (Peltoperä et al. 2016, 18.)

Barnets delaktighet som fenomen väcker för tillfället mycket intresse och har undersökts en hel del inom både socialt arbete och andra vetenskapsområden (T.ex. Kiili 2006; Elvstrand 2009; Alanko 2013.) Även delaktighet inom dagvården har undersökts en del (t.ex. Virkki 2015). Däremot har delaktighet inom skiftesdagvård knappt undersökts alls. En pro-gradu avhandling har publicerats kring ämnet (Jokimies 2013), men även den är gjord utgående från personalens perspektiv. Således anser jag att det finns en tydlig lucka i forskningen, både med tanke på barnets perspektiv på skiftesdagvård och delaktigheten i denna.

Alasuutari (2003, 25–26) konstaterar att dagvården redan på 1990-talet till en del blev av med den direkta kopplingen till arbetslivet. Detta p.g.a. alla barn under skolålderns subjektiva rätt till dagvård. Dagvården handlar i första hand om barnets rättighet till kvalificerad dagvård. Skiftesdagvård kan ändå anses bygga mer på samhällets och arbetslivets behov än på barnets. Då skiftesdagvården ordnas utgår man från föräldrarnas arbets- eller studietider. Skiftesdagvård är en specialservice ordnad av kommunen. Således har inte invånarna någon subjektiv rätt till skiftesdagvård, utan ett bevis på föräldrarnas arbetstider måste bifogas till dagvårdsansökan. Då det är frågan om skiftesdagvård utgår man således inte i första hand från barnets subjektiva rätt till dagvård. Med tanke på detta anser jag att skiftesdagvård som miljö för forskning kring delaktighet är extra intressant.

Med föreliggande avhandling ämnar jag lyfta fram barnets perspektiv på skiftesdagvård. Jag är intresserad av hur barnen upplever vardagen i skiftesdagvård samt hur de upplever möjligheten till delaktighet i vardagen. Avhandlingen kan ses som ett bidrag till forskningen om barndomens geografi, i detta fall skiftesdaghemmet som miljö. Jag har närmat mig ämnet ur ett barndomsperspektiv vilket innebär att barnets tankar och åsikter ligger i fokus under hela forskningens gång. Barndomsforskningens grundtanke är att man respekterar och värdesätter barnets åsikter i frågor som berör dem. Barnet

uppfattas enligt barndomsforskningens paradigm som deltagande i utformningen av den sociala verkligheten i t.ex. daghemmet (t.ex. Qvortrup 2005.)

Inom socialt arbete kan avhandlingen även kopplas till den politiska diskussionen kring barnets delaktighet, i vilken barnets individuella och kollektiva rättigheter samt en hög kvalitet på den service som erbjuds betonas (jfr Kiili 2006.) Delaktighet är ett samhällspolitiskt mål och barnets rättigheter och delaktighet bör främjas på en personlig, lokal och samhällelig nivå (Marjanen et al 2013, 11). Delaktighet kan även ses som ett viktigt kriterium för dagvård av hög kvalitet (Turja 2004, 9). En målsättning med forskningen är således också att resultaten ska kunna användas i utvecklingen av skiftesdagvård.

Inom socialt arbete har man undersökt vardagen i olika institutioner, t.ex. familjen eller olika anstalter, ur barnets perspektiv (t.ex. Törrönen 1999; Ritala-Koskinen 2001; Pösö 2004.) De allra yngsta barnens levnadsförhållanden är lättast att undersöka genom att studera familjer. Redan i tvåårsåldern är ändå ungefär hälften av finländska barn inskrivna inom dagvården. Av femåringar hör ca fyra av fem barn till dagvården. Detta innebär att daghemmet är en institution där man lätt når barnen, och kan studera deras vardag och levnadsförhållanden (Pekkarinen et al. 2012, 33–35). Detta kan med fördel utnyttjas även inom socialt arbete. Forskningen inom socialt arbete behöver inte begränsas till att undersöka enbart den egna praxisen, utan kan med fördel hållas uppdaterad också i frågor som gäller t.ex. välmående och välfärdspolitik på en bredare nivå (Forsberg et al. 2006, 18).

Avhandlingen är upplagd så att skiftesdagvård respektive delaktighet som fenomen presenteras skilt. Efter att ha presenterat forskningens syfte i kapitel 2 går jag vidare till att i kapitel 3 presentera skiftesdagvård med utgångspunkt i bl.a. lagstiftning och tidigare forskning. I kapitel 4 diskuteras studiens teoretiska utgångspunkter. Den rådande synen inom barndomsforskningen där man ser barnet som en aktiv och kompetent aktör diskuteras. Vidare diskuteras barns aktörskap samt delaktighet ur olika aspekter.

Avhandlingens metodologiska tillämpningar presenteras i kapitel 5. Materialet består av intervjuer samt fältanteckningar gjorda under mina observationer i skiftesdaghemmets vardag. Jag har även använt mig av daghemmets dokument i ett kompletterande syfte.

Fokus i kapitlet ligger främst på barn som informanter. Slutligen presenteras analysmetoden, vilken har bestått av en kvalitativ innehållsanalys.

Forskningens resultat presenteras i två kapitel. I kapitel 6 diskuterar jag vardagen i skiftesdagvård medan fokus i kapitel 7 ligger på delaktighet i vardagen. Avhandlingens slutsatser diskuteras i det sista kapitlet.

2 Forskningens syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med min forskning är att lyfta fram barnens egna perspektiv på skiftesdagvård och skiftesdaghemmet som miljö. Forskningens syfte är tvådelat. Dels ämnar jag undersöka barnens upplevelse av vardagen i ett skiftesdaghem, dels ämnar jag undersöka barnens upplevelse av delaktighet i vardagen och utformandet av denna.

Således är mina forskningsfrågor följande;

- Hur upplever barnen vardagen i skiftesdagvård?
- Hur förverkligas idén om barnens delaktighet i skiftesdagvårdens vardag?

Syftet med den första forskningsfrågan är att undersöka hur barnen beskriver sin vardag i skiftesdagvård. Genom den andra forskningsfrågan ämnar jag undersöka hur barnen upplever sin möjlighet till delaktighet i vardagen i skiftesdagvård.

Jag ser på barnens delaktighet som ett mångfacetterat begrepp. Dels innefattar det att få vara delaktig i en gemenskap, dels att kunna vara delaktig i beslutsfattande. Således är jag intresserad både av hur barnen upplever att de får sin röst hörd i vardagen och den dagliga verksamheten, samt i planeringen av denna. Jag vill veta vad barnen upplever att de kan påverka och vad de skulle vilja kunna påverka i större utsträckning (jfr Thomas 2007; Elvstrand 2009, 13.)

Delaktighet ses som en viktig del av daghemmets verksamhetskultur i samtliga dokument som styr dagvården och förskoleundervisningen (Opetushallitus 2016, 24.) Enligt Turja (2004, 9) kan delaktighet även ses som ett viktigt kriterium för dagvård av hög kvalitet.

3 Perspektiv på skiftesdagvård

3.1 Skiftesdagvård i Finland

Skiftesdagvård som begrepp används för att beskriva all den dagvård som sker före kl. 6 på morgonen, efter kl. 18 på kvällen samt nätter och helger. Ofta är det en eller flera specifika dagvårdsenheter i kommunen som står för denna dagvård. De barn som behöver dagvård vid dessa tidpunkter får ofta dagvård eller förskoleundervisning även andra tider, ofta dagtid (Malinen et al. 2016, 13.)

2013 behövde ca 14 300 barn i Finland någon form av skiftesdagvård. Detta motsvarar ca 7% av alla barn inom den kommunala dagvården. Av dessa barn behövde över hälften ´dygnet runt vård´, vilket innefattar dagvård på nätter och/ eller veckoslut (THL 2014.) Således är skiftesdagvård ett fenomen som berör förhållandevis många barn och familjer i dagens Finland (Malinen et al. 2016, 12).

I lagen om småbarnspedagogik /1973/36) nämns skiftesdagvård inte skilt, utan alla bestämmelser och förordningar för ”vanlig” dagvård gäller även skiftesdagvården (ibid, 12–13.) I lagen om småbarnspedagogik samt förordningen om dagvård konstateras följande;

”Kommunen ska se till att det finns tillgång till barndagvård som anordnas eller övervakas av kommunen i den omfattning och i sådan form som behovet inom kommunen förutsätter. Vid planeringen och anordnandet av dagvård ska barnets bästa beaktas.” (Lag om småbarnspedagogik 1973/36 11 §.)

”Daghemsverksamhet under kalenderåret och dess öppethållningstid under dygnet skall ordnas i enlighet med behovet på orten.” (Förordning om dagvård 1973/239 5 §.)

Det finns inga skilda bestämmelser om hur skiftesdagvården ska ordnas utan anordnandet kan variera mellan olika kommuner och enheter. Familjernas behov och de tillgängliga resurserna avgör hur och var skiftesdagvården ordnas (Malinen et al. 2016, 15.)

I Finland får skiftesdagvård ordnas i daghem, som familjedagvård eller gruppfamiljedagvård. Den allra största delen av all skiftesdagvård ordnas ändå i vanliga

daghemsenheter. I större kommuner är det vanligt med specifika enheter för just skiftesdagvård, medan skiftesdagvården i mindre kommuner ofta integreras i någon av kommunens övriga dagvårdsenheter. Fokus i föreliggande avhandling ligger på skiftesdagvård i daghemsmiljö. Skiftesdaghemmet där jag utfört forskningen erbjuder skiftesdagvård för barn i åldern 1–6 år.

3.2 Tidigare forskning om skiftesdagvård

Redan på 70-talet kartlade Nummenmaa (1978) behovet av kvälls- och nattvård samt olika vårdmodellers effektivitet och funktion. På senare tid har inte skiftesdagvård undersökts på doktorsavhandlingsnivå i Finland. Turja (2016) har skrivit en artikel om delaktighet i skiftesdagvård i verket *"Kunnande i skiftesdagvård" (Osaamista vuorohoitoon)*, där hon utgående från den mall hon utvecklat för delaktighet i dagvård (2011) studerar delaktighet specifikt i en skiftesdagvårdskontext. Artikeln baseras på ett material som samlats in genom att deltagare i fortbildningar för professionella inom dagvården fritt har fått skriva om sina erfarenheter och uppfattningar om barns delaktighet. Materialet har alltså inte samlats in i en skiftesdagvårdskontext även om en del av deltagarna hade erfarenhet av att arbeta inom just skiftesdagvård och således talar om delaktighet i den kontexten.

Även en del pro-gradu avhandlingar har publicerats kring skiftesdagvård. I de avhandlingar där man behandlat skiftesdagvård utgående från barnets perspektiv har skribenterna ofta varit intresserade både av föräldrarnas och barnens tankar. Resultaten lyfter fram bl.a. betydelsen av trygga relationer till både kompisar och vuxna. Överlag visar resultaten att barnen trivs bra i skiftesdagvård (Väisänen 2003; Kääriäinen 2005) men att nätter kan vara jobbiga (Kaiponen 2005).

Hannuniemi (2011) studerar i sin pro-gradu avhandling hur vardagen i skiftesdagvård konstrueras ur barnets perspektiv och kommer fram till att både den fysiska miljön och dagsordningen i skiftesdagvård är relativt lika vanliga daghem. Barnens möjlighet till aktörskap syntes särskilt bra i den fria leken, som gavs mycket utrymme i daghemmet som erbjuder skiftesdagvård.

Lehtomäki (2013) studerar upplevelser av trygghet respektive otrygghet hos barn i skiftesdagvård, och lyfter fram social interaktion samt rutiner som betydelsefulla med tanke på upplevelsen av trygghet. Upplevelser av otrygghet berodde enligt resultaten på t.ex. utfrysning, att inte få vara med i leken samt på de vuxnas maktställning i förhållande till barnen.

Internationellt sett finns det enbart ett fåtal länder vars skiftesdagvård med tanke på omfattning och kvalitet kunde jämföras med den skiftesdagvård som erbjuds i Finland (Peltoperä et al. 2016, 18.) Plantenga och Remery (2009) har jämfört utbudet av formell (offentlig) dagvård i 30 europeiska länder och lyfter fram Finland och Sverige som modelland för ordnandet av skiftesdagvård.

I Sverige erbjuder över hälften av kommunerna skiftesdagvård, medan situationen ser väldigt annorlunda ut redan i Danmark, där enbart ett fåtal enheter i hela landet erbjuder skiftesdagvård. Utanför Norden erbjuds formell skiftesdagvård i liten utsträckning (Plantenga & Remery 2009, 34.)

Det finns ändå en del internationella studier där man undersökt skiftesdagvård. Den formella dagvården ordnas på olika sätt i olika länder och användningen av informell dagvård varierar. Med tanke på dessa institutionella och organisatoriska skillnader är utgångspunkten för skiftesdagvård i dessa länder en annan än i Finland (Peltoperä et al. 2016, 18.)

Singler (2011) undersöker behovet av dagvård på "obekväma" tider (tidiga morgnar, nätter o.s.v.) i Storbritannien. Vidare undersöks vilka orsakerna är till de problem som föräldrarna upplever kring ordnandet av denna dagvård. Resultaten visar att föräldrar har svårigheter att ordna dagvård dessa tider eftersom den formella dagvården inte erbjuder tillräckligt flexibla lösningar. Föräldrarna uttryckte även en oro kring lämpligheten i att använda formell dagvård på kvällar och nätter. Vidare visar resultaten att svårigheter med att utreda och påvisa behovet av dagvård vid dessa tidpunkter, är en av de största orsakerna till det dåliga utbudet av formell dagvård. Föräldrar samt professionella inom organisationer som erbjuder denna typ av dagvård intervjuades.

I en annan studie från Storbritannien studerades hur föräldrar med skiftesjobb väljer att ordna dagvård (Rutter & Evans 2012.) Skribenterna har undersökt föräldrarnas användning av informell dagvård samt huruvida bristen på informell dagvård är ett

hinder t.ex. för att jobba heltid. Resultaten visar att brist på informell dagvård i stor utsträckning begränsar föräldrarnas arbetsmöjligheter, och att den informella dagvården för familjer med låg inkomst kan utgöra skillnaden mellan anställning och fattigdom.

Verhoef et al. (2016) undersöker sambandet mellan föräldrars oregelbundna arbetstider och ordnande av dagvård på annat sätt än att någondera föräldern sköter barnet i hemmet. I studien jämförs Finland, Nederländerna och Storbritannien. Resultaten påvisar ett negativt samband mellan skiftesjobb och användning av formell dagvård i samtliga länder. Studien jämför tre (i detta sammanhang) väldigt olika länder. Resultaten visar att finska föräldrar utnyttjar formell dagvård klart mer än föräldrar i de övriga länderna, vilket är ett väntat resultat med tanke på den subjektiva rätten till dagvård i Finland. Även i Storbritannien utnyttjar föräldrar den formella dagvården relativt aktivt medan det i Nederländerna är färre föräldrar som gör det. Forskningen baserar sig på föräldrars enkätsvar.

Samtliga studier utgår enbart från de vuxnas perspektiv. Man undersöker föräldrars behov av skiftesdagvård, hur de väljer att ordna denna dagvård samt vilken inverkan det kan ha på den egna jobbsituationen (Singler 2011; Rutter & Evans 2012; Verhoef et al. 2016.)

Vanligt är att man kopplar ihop föräldrars skiftesarbete, och indirekt olika slags skiftesdagvård (formell och/ eller informell) med en viss oro över barnets välmående och utveckling. Internationellt har en hel del longitudinella- eller tvärsnittsstudier gjorts där man undersökt den påverkan som föräldrarnas skiftesjobb kan ha för barnets välmående. Det kan vara frågan om t.ex. barnets mentala hälsa (t.ex. Strazdins et al. 2004; Strazdins et al. 2006; Daniel et al. 2009; Han & Miller 2009; Han et al. 2010), utvecklingen av den kognitiva förmågan (t.ex. Han 2006; Han & Fox 2011; Odom et al 2013), barnets BMI (t.ex. Morrissey et al. 2011; Zilanawala et al. 2017) eller barnets sömnrytm och rutiner (t.ex. Radosevic-Vidacek & Koscec 2004).

Morrissey et al. (2011) fann inget samband mellan föräldrarnas skiftesjobb och barnets BMI, medan de övriga studierna alla kunde påvisa någon form av samband mellan föräldrarnas skiftesjobb och en negativ påverkan för den aspekten av barnets välmående eller utveckling som undersöktes. T.ex. Han och Miller (2009) påvisar i sina resultat ett signifikant samband mellan antalet år föräldrarna jobbat kvällar och nätter då barnet

varit yngre, med en ökad risk för depression då barnen är i åldern 13–14, dock med hemmiljön som en medierande variabel.

Av dessa studier undersöker enbart ett fåtal hur barnets välmående påverkas av föräldrarnas skiftesarbete vid den tidpunkt detta är aktuellt. Övriga studier undersöker den *långsiktiga* påverkan föräldrars skiftesarbete kan ha för barnets välmående. Studierna undersöker alltså överhuvudtaget inte hur situationen påverkar barnen vid den tidpunkten det egentligen är aktuellt för dem (jfr Lee 2001.)

4 Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp

Jag utgår i min forskning från ett modernt barndomsperspektiv. Vidare har begreppen delaktighet och aktörskap en central betydelse i min avhandling. Detta innebär att jag betraktar barn som aktiva och kompetenta sociala aktörer, med förutsättningar att vara delaktiga i utformandet av sin vardag i skiftesdagvård. Delaktighet som begrepp är starkt knutet till barns aktörskap och de strukturer som möjliggör eller förhindrar deras delaktighet. Då barn betraktas som sociala aktörer bör de även ges möjlighet att påverka i ärenden som berör dem.

Även om dessa begrepp till stor del flyter in i varandra kommer jag i föreliggande kapitel att ta upp dem skilt för sig.

4.1 Modern barndomsforskning

Den moderna barndomsforskningen inleddes på 1960-talet i och med Aries (1962) forskning om barndom, samt vidareutvecklades inom socialvetenskaperna av t.ex. Corsaro (1985). Inom barndomsforskning strävar man efter att förstå barn som medlemmar och aktörer i samhället, samt i de gemenskaper de tillhör. Centralt är även att förstå barndomen som en del av samhället med tillhörande strukturer och kultur. Fokus låg tidigare främst på barnets psykologiska utveckling medan fokus i modern barndomsforskning ligger på barns sociala liv. I slutet av 1980-talet bidrog studier om barndom inom sådana vetenskapsområden som inte traditionellt forskat kring ämnet till

ett paradigmskifte som innebar att flera grundläggande uppfattningar om barn och barndom förändrades (Sommer 2005).

Lee (2001, 8–9) beskriver hur barndomen länge definierades som en slags motsats till det vuxna livet. Barn betraktades som ofullständiga individer (human becomings) mitt i en utveckling mot ett tydligt utstakat mål, vuxendomen. Vuxna sågs däremot som fullständiga, färdigt utvecklade individer (human beings). Således betraktar man enligt det synsättet inte bara barn som beroende av vuxna, utan hela föreställningen om barndom är grundad i föreställningen av vuxendomen.

I och med paradigmskiftet betraktas barn allt mer som aktiva, kompetenta sociala aktörer, som är med och skapar strukturer samt är delaktiga i processerna på den egna mikronivån, i detta på fall skiftesdaghemmet (Kampmann 2004.)

Fokus i modern barndomsforskning ligger på barnets aktörskap och delaktighet i samspelet med den sociala omgivningen. Barn bidrar med sin egen del i det samhälleliga livets olika skeden och processer. Man ser således inte på barnet som enbart en mottagare av uppfostran och omvårdnad (Kampmann 2004; Alanen 2009.) Aktörsperspektivet har gett upphov till att lyfta fram *barnens* expertis i frågor som berör deras sociala liv. Det kan vara frågan om t.ex. tillvaron på daghem (Strandell 1994; E. Paju 2013) eller skolan (P. Paju 2011).

Vidare är en central utgångspunkt inom barndomsforskningen synen på barndomen som föremål för sociala konstruktioner. Enligt Prout och James (1997) är barndomen ett samhälleligt fenomen. Den är historiskt sett, i tid och rum, en villkorlig och föränderlig samhällelig konstruktion. Barndomens olika institutioner- familj, daghem, skola, barnskydd o.s.v. och den ”normbarndom” som dessa reglerar både begränsar och främjar barnens funktionsmöjligheter. Det är ändå viktigt att minnas att barndomen inte bara definieras av dessa institutioner och normer, utan är något som barnen bygger upp själva (Alanen 2009.)

4.2 Delaktighet

Emirbayer och Mische (1998, 962) definierar aktörskap som ”viljan att agera aktivt, att uppleva och finnas till.” Vidare lyfter de fram intentionalitet, delaktighet, påverkningsmöjligheter, valfrihet, frivillighet samt förmågan och makten att själv välja hur man agerar i en situation.

Då man talar om barns delaktighet handlar det bl.a. om hur barnet kan vara med och bestämma om, verkställa samt utvärdera det arbete som görs för att säkerställa deras rättigheter, t.ex. i form av dagvård. Delaktighet är en förutsättning för barnets välmående (Oranen 2008, 7–9.)

Alanko et al. (2016, 235) lyfter fram att den största utmaningen kring barns delaktighet är dennes ”skenbara” natur (näennäisluonne). Man lyssnar på vad barnet har att säga, men slutligen har detta kanske inte så mycket, om ens någon inverkan på det slutliga beslutsfattandet.

FN:s konvention om barnets rättigheter (1991) ratificerades i Finland 1991. Den s.k. barnkonventionen framhäver barndomens unika ställning och betydelse för både individ och samhälle. Enligt barnkonventionen ska varje barn ha rätt till skydd och omvårdnad (protection), rätt till en tillräcklig del av samhällets resurser (provision) samt rätt att vara delaktig och höras i frågor som gäller honom eller henne själv (participation).

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (1991, artikel 12–16) ses barnet som en aktiv, jämlik aktör. Alla barn ska ha rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad. Varje barn har rätt till yttrandefrihet, att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter.

FN:s konvention om barnets rättigheter har även fungerat som vägledning då man utvecklat t.ex. grunderna för planen för småbarnspedagogik (2016) och grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014).

4.2.1 Tidigare forskning om delaktighet

Barnets delaktighet som fenomen väcker mycket intresse och har undersökts en hel del inom både socialt arbete och andra vetenskapsområden (T.ex. Kiili 2006; Elvstrand 2009; Alanko 2013.) Inom socialt arbete har ofta barnets delaktighet inom barnskyddet legat i fokus (t.ex. Oranen 2008; Bardy 2009; Jokela 2013).

Både i Finland och internationellt har det publicerats flera doktorsavhandlingar och forskningsstudier kring barnets delaktighet i dagvårdens- eller förskolans vardag (t.ex. Stenvall & Seppälä 2008; Bae 2009; Nyland 2009; Venninen et al. 2010; Melin 2013; Vuorisalo 2013; Virkki 2015.)

Resultaten visar att barnens delaktighet i dagvården är som störst i den fria leken. Ofta är dock mycket styrd aktivitet inplanerad under dagen. Ett fullpackat schema kan leda till att barnens delaktighet blir hotad då det inte längre finns tid över för lek och annan mer fri aktivitet (Bae 2009; Nyland 2009; Venninen et al. 2010.)

Vidare påvisar resultaten relationer mellan strukturer och agentskap som kan antas sätta ramar för barns delaktighet. Daghemmet har strukturer som producerar skillnader och ojämlikheter i den dagliga interaktionen. Nivån av barns delaktighet är beroende av hur deras aktörskap möjliggörs i daghemmets verksamhet (Melin 2013; Vuorisalo 2013; Virkki 2015.)

Av dessa studier utgår Virkki (2015), Melin (2013) och Vuorisalo (2013) från både barnens och de vuxnas perspektiv. Övriga studier är gjorda enbart ur personalens perspektiv.

På pro-gradu nivå har även delaktighet i skiftesdagvård undersökts en del (t.ex. Jokimies 2013) men då enbart ur personalens perspektiv.

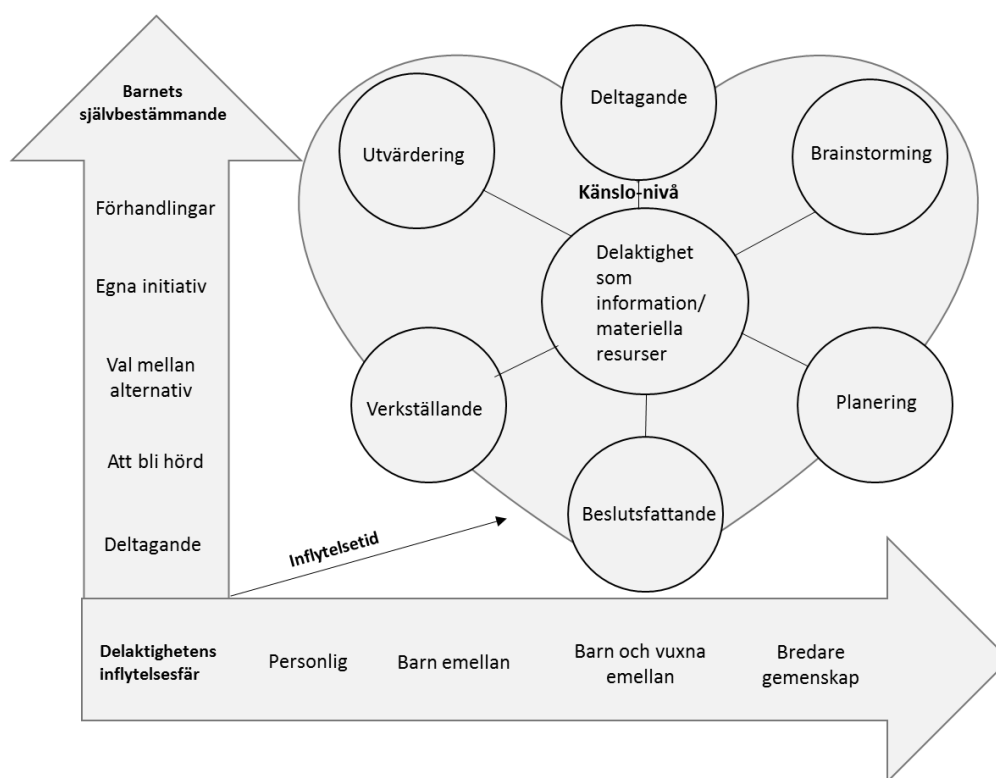
4.2.2 Turjas modell för barnets mångdimensionella delaktighet

I min analys har jag bl.a. använt mig av Turjas (2011b, 32) modell för barnets mångdimensionella delaktighet. I föreliggande kapitel beskriver jag Turjas modell

utgående från dess fyra dimensioner av delaktighet. Figuren nedan (se figur 1) är min egen översättning av Turjas (2011b, 32) modell. Originallet finns som bilaga (se bilaga 5).

Turjas (2011b, 32) modell samlar flera perspektiv på barns delaktighet. Modellen fokuserar specifikt på en dagvårdskontext, och ämnar studera delaktigheten i den dagliga verksamheten.

Modellen består av fyra olika dimensioner; barnets egenmakt/ självbestämmande (lasten valtaistuminen), delaktighetens inflytelsesfär (osallisuuden vaikutuspiiri), delaktighetens inflytelsetid (osallisuuden vaikutusaika) och delaktighetens känslonivå (osallisuuden tunnetaso).

Figur 1 Modell för barnets mångdimensionella delaktighet (Turja 2011b, 32)

Den första dimensionen behandlar nivån av barnets självbestämmande. Delaktighet studeras som ett maktförhållande mellan barn och vuxen. Turja använder sig delvis av Harts (1992) delaktighetsstege, och lyfter fram främst hur mycket information barnet

ges kring verksamheten och miljön i vilken de deltar, samt hur stor möjlighet barnet har att påverka denna. Ju mer information och påverkningsmöjligheter barnet har, desto högre kan man klättra på delaktighetsstegen (Turja 2011a, 49.)

Den andra dimensionen fokuserar på delaktighetens inflytelsesfär. Detta innebär att man ser på vem som berörs av situationen eller verksamheten i fråga. Hur stor gruppen av inblandade är kan påverka barnets möjligheter till delaktighet. Det är lättast för barn att påverka i personliga ärenden, som t.ex. ätande eller lek. Det är vanligt att barnens initiativ främjas t.ex. i situationer med fri lek. Däremot är det inte lika vanligt att barn tas med i beslutsfattandet i ärenden som berör både barn och vuxna (Turja 2011a, 50.)

Den tredje dimensionen fokuserar på delaktighetens inflytelsetid. Verksamhet som innefattar delaktighet kan vara kort- eller långvarig. Effekten av påverkan kan vara av engångsnatur eller långvarig. Det är ofta lättare för barn att påverka kortvarig verksamhet, verksamhet som enbart sker en gång. Detta kan vara t.ex. utflykter. I mer bestående ärenden, t.ex. ändringar i verksamhetsmiljön eller skapandet av regler, är ofta barnens påverkningsmöjlighet liten (Turja 2011a, 50.)

Den fjärde dimensionen studerar delaktighet genom att se på känslonivån. Barnets delaktighet konkretiseras i verksamhetsprocessen samt i och med känslan av delaktighet. Planerandet och utvecklandet av daghemmets verksamhet sker både dagligen och under längre tidsperioder. I denna verksamhet ingår beslutsfattande och utvärdering. Turja talar om delaktighet i brainstorming (ideointi), planering, beslutsfattande, verkställande, utvärdering och deltagande. För en del barn är deltagandet i ordnade aktiviteter viktiga, men det är likväl viktigt att ge barnet möjlighet att föra fram egna idéer och vara med i verksamhetens planering och utvärdering (Turja 2011a, 51.)

4.3 Aktörskap

Emirbayer och Mische (1998, 962) beskriver aktörskap (agency) som viljan att agera aktivt, att uppleva och finnas till. Utöver aktivitet lyfter de fram intentionalitet, delaktighet, påverkningsmöjligheter, valfrihet, frivillighet samt förmågan och makten att själv välja hur man agerar i en situation. Även Giddens (1976, 75–76) lyfter fram

valfrihet som ett centralt drag för aktörskap. Som aktör kan man alltså välja att delta i eller avstå från en aktivitet. Man har möjligheten att välja mellan flera alternativ.

Enligt Jyrkämä (2008, 191) handlar aktörskap om människans beteende och aktivitet samt karaktären och betydelsen av dessa. I aktörskapets ”essens” (olemus) ingår en fungerande individ, samhälleliga strukturer samt lagbundenheter och relationen dessa emellan. Aktörskapets strukturella element kan vara t.ex. aktörens kön eller samhälleliga status men även faktorer som miljön och händelsens tidpunkt. Dessa faktorer skapar och förändrar aktörskapet.

På senare tid har barnets aktörskap lyfts fram inom forskningen (t.ex. Lehtinen 2000; Alanen 2009; Prout 2001; Kiili 2006; E. Paju 2013; Rajala et al. 2013). Strävan har varit att synliggöra barns upplevelser, aktivitet och bemötande med hjälp av barnen själva. Man vill förstå och undersöka barnet som en aktör och skapare av sitt eget liv och vardag, inte som ett objekt för t.ex. uppfostran.

Hur barn utövar sitt aktörskap är enligt Corsaro (2005) och Jans (2004) en komplex interaktion mellan att barn växelvis påverkas av det samhälle i vilket de lever och att de i sin tur påverkar samhället. Enligt Lehtinen (2000, 20–21) erbjuder daghemmet som institution ramar för barnens interaktion med jämnåriga. Denna interaktion ter sig annorlunda än interaktionen med t.ex. föräldrar eller andra vuxna. I interaktionen med de jämnåriga kan barnen självständigt lyfta fram sitt aktörskap, och relationerna barnen emellan är således öppna för egna förhandlingar. Hutchby och Moran-Elisas (1998, 16) beskriver barnets aktörskap som förmågan att förstå och hantera den egna miljön samt förmågan att delta i meningsfulla aktiviteter inom dessa ramar för interaktion.

I daghemsmiljön kan barns aktörskap enligt Virkki (2015) ses som ett gruppfenomen som innebär både individens och gruppens upplevelse av att ”jag gör” eller ”vi gör”. Saker sker inte av sig själva, utan vi som människor kan påverka dem. Således är upplevelsen av aktörskap även viktig med tanke på utvecklingen av barnets identitet.

5 Forskningens metodologiska tillämpningar

5.1 Det etnografiska materialet

Materialet består av 15 st. halvstrukturerade intervjuer med barn i åldern 3–5 år samt observationer som utfördes under fyra dagar i sammanlagt ca 14 timmar. Jag valde även att utföra en kort intervju med daghemsföreståndaren för att klargöra sådant som blivit oklart för mig under fältarbetsperioden.

5.1.1 *Halvstrukturerad intervju*

Den första delen av mitt material består av 15 st. halvstrukturerade intervjuer med barn i åldern 3–5 år. Ursprungligen var min tanke att intervjua barn i åldern 3–6 år men det fanns inga 6-åringar bland de barn vars vårdnadshavare gett sitt samtycke till deltagande i min forskning. Jag använde mig av aktivt samtycke (i motsats till passivt samtycke) (jfr McCarry 2005; Lunabba 2013), vilket innebär att samtyckesblanketten bör lämnas tillbaka även om man som vårdnadshavare samtycker till barnets deltagande i forskningen. Ifall vårdnadshavarna inte lämnade tillbaka blanketten tolkade jag det som att de inte gett samtycke. Således kunde jag direkt efter att sista returneringsdatum hade gått ut börja intervjua de barn vars vårdnadshavare gett samtycke. De 15 barn jag intervjuat har alltså valts ut på basis av de första 15 samtyckesblanketterna som returnerades. Alla dessa barn gav även själva sitt samtycke till deltagande i forskningen.

Då jag påbörjade mitt fältarbete hade jag en tanke om att låta barnen välja om de hellre vill bli intervjuade enskilt eller med en kompis, i form av parintervjuer. Det visade sig ändå relativt snabbt att de allra flesta föredrog enskilda intervjuer och att det med tanke på vårdskiften skulle vara svårt att ”para ihop” barnen så att alla hade en bra och trygg kompis med sig under intervjun. Således utförde jag enbart enskilda intervjuer.

Halvstrukturerade intervjuer passar bra då man vill forska i något man inte vet så mycket om. Intervjun baserar sig på färdiga teman, men frågornas utformning, ordning o.s.v. är inte förutbestämda (Kvale & Brinkmann, 2009, 43.) Halvstrukturerade intervjuer används ofta då man inte vet hurudana svar man kommer att få, t.ex. då

svaren baserar sig på den intervjuades egna tankar och upplevelser (Hirsijärvi & Hurme 2000, 35). Eftersom jag intervjuade 3–5-åriga barn var det ofta svårt att beräkna svarens mängd, kvalitet o.s.v. på förhand. Intervjuernas längd och innehåll varierade enormt mycket. Således anser jag att halvstrukturerade intervjuer var ett bra och välfungerande alternativ. Halvstrukturerade intervjuer ger även möjlighet till följdfrågor, vilket jag upplevde var till stor nytta (ibid, 36).

Enligt Eskola och Suoranta (2014) kan utformandet av intervjufrågorna ofta vara utmanande. Frågorna får varken vara ledande eller lätta att misstolka. Eftersom jag valde att intervjua barn kring bl.a. delaktighet, vilket är ett relativt abstrakt begrepp, försökte jag utforma frågorna så att jag inte frågade direkt efter delaktighet, utan istället lockade barnen att berätta om sin vardag i daghemmet. Eftersom jag även är intresserad av barnens upplevelse av vardagen i skiftesdagvård överlag upplevde jag att frågorna kring de två ämnena till stor del flöt in i varandra, och att intervjuerna som helhet fungerade bra.

Jag valde även att använda mig av Pesäpuu ry:s (2010) känslokort (se bilaga 6) som ett verktyg i intervjusituationen. Korten illustrerar olika känslor med hjälp av nallar. Min tanke var att ta hjälp av dessa både ifall det blir svårt för barnet att uttrycka sig i ord samt då jag förklarar att deltagandet i intervjun är frivilligt. Detta visade sig fungera bra. I flera intervjuer var korten till stor hjälp då barnet berättade om sina upplevelser och känslor i olika situationer. Känslokorten kunde även hjälpa till att spontant leda in samtalet på relevanta ämnen. I följande citat lägger informanten plötsligt märke till en nalle som ser bestämd ut, står med armarna i kors, och konstaterade att den säkert skulle vilja bestämma själv vad den ska göra. Således kunde jag lätt styra in samtalet på just detta.

Emilia: Se på dendär nallen! Den ser sådär lite dum ut (pekar på nalle 8) eller den vill själv bestämma att va man ska göra!

G: Joo det tror jag också att den vill! Brukar man få bestämma själv här på dagis vad man vill göra då tycker du?

Jag valde också att använda mig av känslokorten som exempel då jag förklarade att deltagandet i intervjuerna är frivilligt. Med hjälp av dem kunde jag t.ex. lätt visa att vi avbryter intervjun om det börjar kännas jobbigt. Jag frågade alltid i början av

intervjuerna hur det känns just nu. En av informanterna tyckte att det kändes ganska nervöst, men ville ändå att vi fortsätter. I mitten av intervjun konstaterade hon att nu känns det bra, och hon känner sig glad.

G¹: [...] Det låter roligt!

Aurora: Nu känns de förresten såhär (väljer nalle 4)

G: Vad roligt att höra att det känns så!

Aurora: Den är jätteglad!

G: Joo vad bra! Ibland kan de va lite nervöst att bli intervjuad, så jag blir glad att höra att det känns bra nu!

Aurora: Jooo (skrattar) tror du dedär e mammabjörnen och dedär pappa?

G: De tror jag det kan va joo

5.1.2 Observation

Min ursprungliga tanke var att inte följa med ett specifikt barn per gång utan istället observera så varierande situationer som möjligt, både dag- och kvällstid, utomhus och inomhus. Jag märkte dock snabbt att detta blev väldigt råddigt och att jag fick svårt att hänga med i allt som hände. Således valde jag att fokusera på några nyckelinformanter per observationstillfälle. Dessa nyckelinformanter valdes ut genom att jag tillsammans med daghemsföreståndaren kollade upp när flera av de barn jag intervjuat var på plats samtidigt. Sedan valde jag ut några av dem som fick fungera som nyckelinformanter. Detta för att vara säker på att inte observera barn vars föräldrar inte gett samtycke till deltagande i forskningen. Av samma orsak valde jag även att enbart göra anteckningar för hand. Då jag inte använt mig av någon form av inspelning var det lätt att bara lämna bort barn vars föräldrar inte gett sitt samtycke ur de egna, renskrivna observationsanteckningarna (jfr Vuorisalo 2013, 66.)

Jag valde att anteckna fritt i ett häfte under observationstillfällena. Jag hade från början tänkt använda mig av en observationsblankett men märkte snabbt att det fungerade bäst att skriva fritt. Dock gjorde jag ändå en stor del av anteckningarna i ganska samma format som de hade haft om jag fyllt i observationsblanketterna. Mina observationer

växlade hela tiden mellan icke-deltagande och deltagande, och jag har således även antecknat hur jag sett på min egen forskarposition vid det observerade tillfället.

Vid två av mina observationstillfällen var jag på plats dagtid, och vid två kvällstid. Således upplevde jag att jag hade möjlighet att observera mycket varierande situationer trots att jag ganska långt följde med samma barn. Jag fick följa med både inom- och utomhus, i de dagliga rutinerna, samt vid flera utfärder. Jag strävade även efter att vid alla tillfällen observera både vuxenstyrda och icke-vuxenstyrda situationer.

5.1.3 Bearbetning av materialet

Jag har analyserat mitt material med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys. Innehållsanalys kan definieras som en teknik som på ett systematiskt sätt identifierar specifika karaktäristika i olika slags budskap. Syftet med en innehållsanalys är att bygga upp en begreppsmässig bild av ett specifikt fenomen. Resultatet av analysen är kategorier som beskriver fenomenet i fråga. De olika skedena i en kvalitativ innehållsanalys kan delas in i tre huvudfaser; förberedande fas, organiserande fas och rapportering fas (Elo & Kyngäs 2008, 109.)

Jag påbörjade min analysprocess med att läsa igenom det transkriberade och renskrivna materialet flera gånger. Jag plockade ut de delar som behandlade liknande aspekter och sammanförde dessa. Detta skede kallar Elo och Kyngäs (2008, 109) den förberedande fasen. I detta skede var analysenheterna relativt enkla. Jag gjorde en indelning av uttalanden om vad som upplevs som bra respektive dåligt i daghemmet, vad de vuxna bestämmer respektive vad barnen bestämmer samt uttalanden kring kvällar och nätter på daghemmet.

I detta skede konstaterade jag att det i flera fall skulle ha behövts fler följdfrågor än jag ställde i intervjusituationerna. Jag upplevde då jag utförde intervjuerna att jag förstod precis vad barnen menade med något, men då jag påbörjade analysen var denna betydelse inte alltid så självklar mera. Till en del hade jag nytta av min forskningsdagbok där jag antecknat egna funderingar och sammanfattningar av intervjuerna, men inte heller detta var tillräckligt alla gånger.

Efter den förberedande fasen börjar arbetet med att organisera materialet. Analysenheterna kondenseras, abstraheras och benämns med en passande kod. Att

kondensera en analysenhet innebär att man sammanfattar texterna utan att det centrala innehållet går förlorat. Abstraktionen innebär att man formulerar en generell beskrivning av "ämnet" genom att sammanföra sina koder i kategorier. Kategorierna innehåller flera koder som har ett liknande innehåll. Kategorier har innehåll som skiljer sig från innehållet i andra kategorier (Elo & Kyngäs 2008, 109.) Jag valde att inte göra någon sammanfattning av mina textavsnitt eftersom jag intervjuade barn och svaren ofta var relativt kortfattade. Således gick jag genast vidare till att sammanföra mina kodade analysenheter i kategorier. Mina kategorier började ta form genom att jag förde ihop analysenheterna och således började se mer övergripande helheter. De ursprungliga analysenheterna var relativt enkla, medan kategorierna tar en mer övergripande, beskrivande form. Jag hade i detta skede stor nytta av rubrikerna i min intervjuguide. T.ex. utvecklades analysenheter kring vad som är "bra" respektive "dåligt" i daghemmet till kategorier om "vardag", "relationer" och "miljö".

Den tredje, rapporterande fasen, innebär att huvudkategorier, eller s.k. teman, bestäms utifrån tolkning av kategoriernas innehåll. Dessa huvudkategorier ska ge en klar och tydlig bild av det viktigaste i texterna (Elo & Kyngäs 2008, 111.)

Eskola & Suoranta (2014, 153) betonar att intervjuguiden kan vara till stor nytta i kodningen av materialet speciellt ifall man utfört någon typ av temaintervju. De teman som fungerat som rubriker i intervjuguiden kan ofta fungera som kategorier och hjälpa forskaren att lyfta fram de bitar i texten som behandlar en viss aspekt. Då jag påbörjade min analys försökte jag att inte använda mig av intervjuguiden som grund eftersom jag inte ville fastna allt för mycket i de teman som fanns i den. Det blev ändå snabbt tydligt att en del av de teman jag använt i intervjuguiden fungerade utmärkt som teman eller "huvudkategorier" i analysen, medan en del av frågorna fungerade bra som kategorier.

5.2 Barn som informanter och forskarpositionen

Inom barndomsforskning är de forskningsetiska frågeställningarna centrala. I och med att forskaren ofta ämnar skildra barnets perspektiv innebär det att forskningsstudien utgår från att barn betraktas som pålitliga informanter, men även som aktörer med rätt att få information och kunskap kring forskningen de deltar i (t.ex. Davis 1998, 328.)

Jag har genom hela forskningsprocessen strävat efter att se på barnen som sociala aktörer, med personliga erfarenheter av, och uppfattningar om vardagen i skiftesdagvård. Barnen agerar och deltar hela tiden i sin sociala och kulturella omvärld. Barn har således en självständig och central status, de ses inte som enbart en del av daghemsgruppen. Ett sådant perspektiv utgår från att det inte finns någon självklar distinktion mellan barn och vuxna, utan forskningsmetod väljs enbart på basis av syfte och kontext (Christensen & Prout 2002, 482; Punch 2002, 322–323) Jag återkommer till detta i kap. 5.3.

Thompson (1992, 60) lyfter fram att även yngre barn förstår innebörden och syftet med forskningen, samt sin roll som informant alldeles utmärkt såvida forskaren tar sig tid att förklara detta. Följande citat anser jag synliggör detta mycket tydligt.

Kl. 16.15 Barnen leker ute på gården. Kajsa går och frågar Mira om hon vill leka. Tillsammans går de till en träbåt, sätter sig i den och börjar laga snöbollar av slask och grus. Efter en stund går jag med, men sätter mig en bit bort. Det är blött på marken där jag sitter på huk.

Mira (4 år): Nu e du där igen utan kurabyxor...

Jag skrattar och Mira fortsätter; "Du ha villa ha fakta om skiftesdagis va?"

G: "Joo de e just de ja ha gjort här, ja ha försökt ta reda på att hur de e att va här o så"

Mira: "De därför du e här va?"

G: "Jooo"

Mira: "Ja tror att ja vet mer än dig om hur de e här"

G: "De tror ja också, de e därför ja e här o pratar me er"

Mira: "Aaah de e DÄRFÖR"

Observation torsdag 30.11.2017

Det är viktigt att ge barnen makten att bestämma att de inte vill delta i forskningen och att ge barnen tryggheten att t.ex. säga ifrån ifall de inte vill svara på någon fråga under intervjun (Clark & Moss 2011, 23). Viktigt är även att tillåta barnen välja om de vill vara aktiva deltagare i forskningsprocessen, att erbjuda datainsamlingsmetoder som ger barnet möjlighet att uttrycka sig samt att försöka reducera skillnaden mellan barnet och den vuxne forskaren (Davis 1998, 328–329.)

Enligt Punch (2002, 328) kan det vara en fördel att utföra forskningen i barnens vardagliga miljö, i detta fall skiftesdaghemmet, då det kan göra att barnen känner sig tryggare och mer bekväma. Dock är detta förstås inte alltid fallet och att utföra en forskning i en persons vardagsmiljö kan också kännas som en inskränkning på privatlivet och upplevas obekvämt. I en stor del av intervjuerna upplevde jag att det var en fördel att utföra intervjuerna i en för barnen bekant miljö. Det gjorde att situationen blev avslappnad och naturlig. Eftersom forskningen handlade om skiftesdaghemmet som miljö var det ofta lätt för barnen att komma ihåg specifika händelser i och med att vi råkade vara i det rum där händelsen utspelat sig. T.ex. kunde en leksak påminna om händelsen i fråga. Även i de fall där informanten först var lite nervös lättade stämningen mycket i och med att vi jämsides med intervjun t.ex. kunde leka med någon leksak eller pussla.

Under den korta tid jag spenderade på daghemmet upplevde jag att jag hann bilda mig en ganska bra uppfattning om barnens vardag. Barnen var alla ivriga att berätta, visa och förklara hur saker och ting fungerar och hur man gör eller inte gör på dagis. I följande episodbeskrivning var gruppen jag observerade den dagen på väg på en skogsutflykt och Mira blir lite orolig över mitt klädval. Under hela utflykten är hon mycket mån om att jag hänger med, vet vart vi är på väg o.s.v.

Kl. 09.00 Gruppen ska gå på skogsutflykt för att plocka kvistar till en julkalender de ska tillverka. Vi står på trappan och väntar på några barn som ännu klär på sig.

Mira: "Du får no säkert int komma me på vår utflykt för du har int kurahandsar" ²

Jag skrattar och Mira fortsätter...

Mira: "...Du har för dåliga kläder på dig, alla andra har bra kläder"

G: "Tycker du de?"

Jag förklarar att jag inte har vantarna på mig för att bättre kunna anteckna i mitt häfte.

Mira: "Ska du gå och skriva samtidigt? Du kommer falla!"

Kl. 09.15 Hela gruppen är på plats och vi börjar gå upp mot skogen. Jag väljer att gå längst bak i ledet för att kunna följa med vad som händer.

Mira: "Hänger du me ännu? Ha du falli ren?"

Observation fredag 24.11.2017

Alasuutari (2005, 632) betonar att man i intervjun bör använda barnets språk. Forskaren bör lyssna på, och identifiera barnets sätt att tala och uttrycka sig själv, och anpassa det egna språket därefter. Att utföra en intervju på barnets språk innebär också att man tar t.ex. barnets ålder och utvecklingsnivå i beaktande. Med tanke på att skiftesdaghemmet där jag utförde mitt fältarbete är tvåspråkigt, blev detta ofta väldigt konkret. Eftersom jag använde mig av två olika samtyckesblanketter, en på svenska och en på finska, hade jag redan före jag började med intervjuerna en relativt bra uppfattning om vilka barn som talade vilket språk. I början av intervjutillfällena tog jag ändå för vana att dubbelkolla med barnet vilket språk som känns lättare eller naturligare för dem att tala. Barnen var ivriga att berätta för mig vilka språk de kunde. En flicka konstaterade att hon nog också kan ryska, men att det kanske skulle bli lite svårt för mig att intervjua henne om hon väljer det som intervjuspråk.

Även om en väldigt stor del av barnen i daghemmet var helt och hållet tvåspråkiga uppkom det ofta situationer där jag märkte att de blev besvikna då jag inte mer kom ihåg vilket språk vi hade talat under intervjun där de själv hade fått välja språk.

14:40 Gruppen är på väg ut på gården. Jag kommer gåendes ner för trapporna till nedre våningen och frågar Noomi som står med ryggen till ifall jag ryms förbi.

G: "Anteeks, pääsenkö täst ohi?"

Noomi: "HEJ NÄÄ-Ä, JA E SVENSK!"

G: "Oj ursäkt Noomi de va du!"

Noomi: "ojojoj glömsk..."

Observation torsdag 30.11.2017

5.3. Etiska frågeställningar

Forskningsetik kan beskrivas som den teoretiska och kritiska reflektionen av moral (Denscombe 2009.) Genom hela min forskningsprocess har jag strävat efter att följa de forskningsetiska anvisningar som den forskningsetiska delegationen gett för utförandet av en god forskning. Viktiga forskningsetiska principer är t.ex. frivillighet, anonymitet och tystnadsplikt (Forskningsetiska delegationen 2009, 5–12).

Jag har som tidigare nämnts strävat efter att genom hela forskningsprocessen se på barnen som sociala aktörer. Enligt Christensen och Prout (2002, 482) kan förståelsen av barn och unga som sociala aktörer och deltagare i forskning bäst grundas i ett antagande om ”etisk symmetri” mellan barn och vuxen. Detta innebär att forskaren som utgångspunkt tänker sig att den etiska relationen mellan forskare och informant är densamma oberoende av om informanten är barn eller vuxen. Detta leder till en del implikationer. För det första bör man som forskare följa samma etiska riktlinjer då informanterna är barn som då informanterna är vuxna. Vidare ska det för varje etiskt övervägande i förhållande till vuxna informanter finnas en motsvarighet för barn. Slutligen ska eventuella skillnader i forskning med barn uppstå först efter att man tagit denna utgångspunkt, de ska inte antas vara nödvändiga på förhand.

Traditionellt har man inte bett om forskningslov av barnen själva (se t.ex. Strandell 1994, 30). Forskningslovet har tolkats främst som ”samtycke av föräldrar och andra vuxna i barnets näromgivning.” Ännu i dagens läge har barnen en sociokulturell status som kräver samtycke även av föräldrar och andra portväktare i barnens omgivning. Detta innebär att processen kring forskningslov kan bli långvarig redan innan forskaren ens får möjligheten att fråga barnen själva om de vill delta i forskningen (Morrow & Richards 1996, 94). Jag inledde forskningsprocessen med att ansöka om forskningslov av chefen för dagvården och daghemsföreståndaren samt skriftligt lov av föräldrarna. I början av intervjutillfällena frågade jag sedan barnen om samtycke. Vidare förklarade jag för barnen att deltagandet är frivilligt, att de har rätt att avbryta sitt deltagande när som helst under forskningsprocessen, varför jag spelar in intervjun o.s.v.

Aurora: Joooo ja förstår! Ska vi höra på allt dehär sen från din telefon?

G: Jag tror det blir lite mycket om vi hör på allt, men kanske lite?

Aurora: Ja sku villa, men de hinner vi int va? De e mat sen.

G: De just det... jag ska också komma med er och äta sen... Men lite kan vi lyssna, passar det?

Aurora: Jooo!

Denna tågordning innebär att det i praktiken främst är frågan om vad Tymchuck (1992, 128) kallar tillstånd (permission) och samtycke (assent). Föräldrarna, och vid behov andra portväktare behöver ge tillstånd för barnens deltagande i forskningen innan barnen själva kan välja om de vill delta eller inte.

Jag har tagit anonymiteten i beaktande i alla delar av forskningsprocessen. Det inspelade materialet förvarades i ett låst utrymme som bara jag själv har tillgång till och förstördes direkt efter transkribering. Även den elektroniska versionen av materialet i form av transkriberade intervjuer och observationsanteckningar förvarades under hela processen på en server som kräver inloggning. I forskningsrapporten har jag använt pseudonymer samt censurerat övrigt som kunde användas för att identifiera deltagare eller daghemmet (Denscombe 2009.)

Christensen och Prout (2002, 483) konstaterar att forskarens uppgift är att jobba för människors rätt att bli hörda. Då det handlar om barn är kanske åldern den största diskrimineringsfaktorn och orsaken till att barnet inte alltid blir hört och verkligen lyssnat till. Jag valde att intervjua barn i åldern 3–6 år (i praktiken blev det åldern 3–5). Således gjorde jag en form av avgränsning som baseras på ett antagande om barns språkutveckling. Dock ville jag inte göra avgränsningen allt för snäv utan försökte på detta sätt ge möjlighet för barn både i de yngre och äldre grupperna att delta. Redan i början av analysskedet blev det klart för mig att det nog inte gick att se någon som helst korrelation mellan ålder och givna svar, med tanke på t.ex. innehåll, längd, kvalitet o.s.v. Många av de allra yngsta informanterna bidrog med mycket utförliga svar och funderingar.

6 Vardagen i skiftesdagvård

Jag har valt att dela upp mina resultat i två kapitel. I föreliggande kapitel diskuterar jag vardagen i skiftesdagvård medan jag i kapitel 7 fokuserar på delaktigheten. Jag har valt att i citat skriva ut de vuxnas namn med versaler. För att underlätta läsningen har jag även översatt de finska citaten till svenska, bredvid det ursprungliga citatet. Eftersom en del av citaten består av uttalanden på båda språken har jag för tydlighetens skull valt att inte översätta dem (utan originalcitat) i den löpande texten.

Syftet med min första forskningsfråga är att undersöka hur barnen beskriver sin vardag i skiftesdagvård. Jag ämnar i föreliggande kapitel ge en så utförlig bild som möjlig av vardagen i det undersökta skiftesdaghemmet.

6.1 Skiftesdaghemmets dagsordning

I detta kapitel ämnar jag ge en så utförlig bild som möjligt av hur ett dygn i skiftesdagvård kan se ut, och vilka komponenter som enligt barnen är viktiga i vardagen.

Jag har i följande tabell jämfört dagsordningen i ett vanligt daghem (Puroila 2002, 121) med dagsordningen i det skiftesdaghem där jag utfört mitt fältarbete. De största skillnaderna mellan dessa kan ses innan kl. 8 på morgonen samt efter kl. 17 på eftermiddagen då vanliga daghem börjar stänga för dagen.

En tydlig skillnad kan ses även i mängden (vuxen)styrd aktivitet respektive fri lek. I schemat för ett vanligt daghem (Puroila 2002, 121) är betydligt mycket mer tid reserverad för styrd aktivitet än i skiftesdaghemmet.

Vanligt daghem		Skiftesdaghemmet	
ca 6.30	Daghemmet öppnar Barnen börjar komma till dagis Fri lek		Barnen som sovit i daghemmet vaknar Morgonrutiner Övriga barn börjar komma till dagis
8-8.30	Frukost Styrd aktivitet/ Fri lek Utevistelse	8-9	Frukost
		9-11	Utevistelse/Verksamhet
11-11.30	Lunch Vila/ Fri lek Mellanmål Styrd aktivitet/ Fri lek Utevistelse Barnen börjar fara hem	11-12	Lunch
		12-14	Vila/ Lugn stund
		14-14.45	Mellanmål Fri lek/ utevistelse
ca 17.00	Daghemmet stänger	ca 17.00	Mellanmål för de som blir kvar kvällen
		17.30-18	Middag
		18-20	Fri lek/ pyssel/ rita, läsa o.s.v.
		ca 20.00	Kvällsmål Fri lek/ annan aktivitet tills läggdags

Tabell 1 Dagsordning för ett vanligt daghem (Puroila 2002 ,121) jämfört med dagsordningen i skiftesdaghemmet i forskningsstudien

I skiftesdaghemmet är två timmar på förmiddagen reserverade för utevistelse eller ”verksamhet”. Beroende på dagen kan denna verksamhet bestå av olika slags aktiviteter inomhus eller utomhus. Ibland är aktiviteten främst vuxenstyrd medan det andra gånger kan vara frågan om mer fri aktivitet. Ofta hade grupperna även en morgonsamling under förmiddagen. Resten av tiden går långt till fri aktivitet av olika slag.

Medan barn i ”vanlig” dagvård kommer till dagis på morgonen och oftast far hem någon gång under eftermiddagen kan barn i skiftesdagvård ha mycket varierande

tidtabeller. En del kommer till dagis på morgonen, andra efter lunch, medan en tredje kanske har spenderat natten på dagis och åker hem under förmiddagen. Med tabellen ämnar jag således enbart ge en helhetsbild av hur ett dygn kan se ut på ett skiftesdaghem. Beroende på vilken del av dygnet barnet spenderar på skiftesdaghemmet kan programmet se mycket annorlunda ut. Enligt Peltoperä et al. (2016, 65) är det med tanke på denna oregelbundenhet viktigt att barnet på förhand i mån av möjlighet får veta vad som kommer att vara på gång i daghemmet då hen kommer dit. Har de andra just ätit lunch? Håller de på att vakna efter vilostunden?

Mat och rutiner kring det togs upp i någon form i samtliga intervjuer även om jag inte ställde några frågor specifikt kring detta. Ofta var maten en av de första sakerna barnen kom att tänka på då vi diskuterade positiva upplevelser av skiftesdagvården (jfr Virkki 2015, 92.) Utgående från detta har jag gjort tolkningen att matstunden är en betydelsefull del av vardagsrutinerna. Det är en rutin som ser relativt likadan ut oberoende vilken del av dagen man spenderar i daghemmet, och speciellt middagen och kvällsmålet påminner om att äta måltiderna hemma. Barnen beskrev utan undantag maten som väldigt god och själva matstunden som trevlig och lugn. En stund då man får prata med sina kompisar men ljudnivån hålls låg och man t.ex. inte får vandra omkring i rummet.

G: Onks tääl viel jotain muuta kivaa?

G: Finns här ännu något annat bra?

Minea: AIJUU RUOKA!

Minea: AJ JOO MATEN!

G: Onks tääl hyvää ruokaa?

G: E här bra mat?

Minea: On ihan TOSI hyvää!

Minea: Joo helt JÄTTE bra!

Vidare är två timmar alltid reserverade för vila eller annan lugn aktivitet. I skiftesdagvård bör barnens eventuellt ganska oregelbundna vardag tas i beaktande och det är viktigt att vara uppmärksam på behovet av sömn och vila (Peltoperä et al. 2016, 73). Vilostunden efter lunch väckte starka känslor hos barnen. En del barn upplevde vilostunden som det allra bästa på hela dagen, medan andra tyckte att den enbart känns jobbig. De flesta informanter förklarade inte mer ingående varför vilostunden känns jobbig, men några berättade att det är så tråkigt, att man måste vänta så länge eller att den känns för lång. Några informanter berättade att vilostunden får en att bli på dåligt humör eftersom de vuxna bestämmer att man behöver vila.

Eftersom inte alla barn sover innebär det att de barn som är vakna behöver ta i beaktande att andra sover, och leka relativt lugna och tysta lekar. I följande citat beskriver en informant att man inte alltid får leka vad man vill efter lunch eftersom de yngre barnen vilar. I detta fall upplevde hen ändå inte det som ett problem utan konstaterar att man då kan t.ex. rita istället.

"... efter maten på vilan bara får man int leka de man vill om det är en hög³ lek, för vi e helt ovanför domdär småttornas vilorum. Så då måst de va en tyst lek som att rita o sånt o de brukar jag göra"

De viktigaste faktorerna i konstruerandet av vardagen var enligt informanterna lek och kompisar. I intervjuerna berättade barnen ofta spontant om sina favoritlekar och leksaker. Den fria leken och utevistelse av olika slag lyftes fram som viktiga i samtliga intervjuer.

"Joo de roligaste e då man får välja själv att va man gör, att laga pussel, de e kiva... och sen att leka med dinovärlden, den e SÅHÄÄR stor"

"De i alla fall kiva o göra kojor, men också e de nog bäst att leka kurragömma där ute"

"... ja sit se kotileikki on kivaa!"

"... och sen e dendär hemleken rolig!"

Eftersom olika delar av dygnet är reserverat för olika typer av aktivitet, innebär det att barn som oftast spenderar förmiddagen på dagis får ta del mer av styrd aktivitet medan barn som kommer till daghemmet först senare på dagen får bestämma mer fritt vad de vill göra. Informanterna berättade att man på kvällarna inte behöver göra 'tråkiga saker' utan man får leka vad man vill. Många betonade ändå att det gärna får vara lite lugnare lekar än på dagen.

G: Just det, va brukar man få göra här på kvällen?

Viivi: Då behöver man bara leka

I samtliga intervjuer med barn som hade erfarenhet av att spendera kvällen på dagis kom det upp att man alltid får bestämma mera själv på kvällen. Detta återkommer jag till i kap. 7.

G: Mitä täällä päiväkodissa tehdään illalla?

G: Va brukar man få göra här på kvällarna då?

Minea: Ööö silloin saa tehdä ihan mitä haluu

Minea: Ööö då får man göra helt vad man vill

G: Ihan mitä ite haluu?

G: Helt vad man själv vill?

Minea: Mmm

Minea: Mmm

6.2 Dagis på kvällar och nätter

Barn spenderar en stor del av vardagen utanför hemmet; på dagis och olika hobbyn. Ofta är barnens dagar på dagis längre än de vuxnas arbetsdagar (Kinos & Virtanen 2001, 141–142.) Då föräldrarna far på jobb far barnen till daghemmet. I likhet med en arbetsdag innebär en dag på dagis mycket möten och interaktion med andra människor, samt ett ofta fullspäckt schema. Efter en lång dag kommer man hem och kan slappna av, ”vara sig själv” och lägga sig i tid för att orka göra om allting nästa dag (Strandell 1995, 187–188).

Långa vårdturer är ännu vanligare för barn i skiftesdagvård än för barn i ”vanlig” dagvård. T.ex. föräldrars 3-skiftesarbete kan vara en bakomliggande faktor (Kekkonen et al. 2014, 62–63.) Många av informanterna berättade att de brukar vara på dagis från morgonen till relativt sent på kvällen även sådana dagar de inte ska bli kvar över natten.

Barnens upplevelser av kvällar på daghemmet var främst positiva. Speciellt de dagar då ens kompisar är på plats upplevde barnen att det är roligt att få vara långa dagar på dagis. Det finns gott om tid och leken blir inte avbruten mitt i.

Kajsa berättar i följande citat om en gång då hon redan på morgonen där hemma hade konstaterat att hon skulle vilja vara på dagis hela kvällen.

G: E de så att du e ofta här på kvällar också?

Kajsa: Joooo! Och en gång sa jag ti mamma att ida vill ja va också på kvällen på dagis... här...

G: Här i dagis?

Kajsa: På dagis... jooo och så sa hon att jo de får du (skrattar)

Däremot kommer ofta tröttheten smygande mot kvällen. Flera barn beskrev hur tröttheten de dagar man åker hem ”vanlig tid” tar sig uttryck i att man vill gå och lägga sig tidigt, medan det sådana dagar då man är kvar på dagis hela kvällen kan leda till att man lättare blir irriterad på kompisarna.

I följande episodbeskrivning ritar Emilia på Miras teckning istället för att rita en egen. Mira blir arg och säger till en vuxen. Mira fortsätter länge att fundera på detta och kommer fram till att man nog inte får rita på andras teckningar på dagis. Både Emilia och Mira hade i detta skede en lång dag bakom sig.

Kl. 17.30 Mira, Elvira och Emilia ritar vid ett bord. TUULA förbereder inför middagen.

Mira: ”Emilia ha rita på min teckning!”

TUULA: ”Emilia hej dedär e int rikit kiva, Mira vill nog rita själv. Rita en egen teckning istället”

Mira: ”NEJ NU PETA HON MEJI ÖRA OCKSÅ”

TUULA: "Emilia nu vill nog Mira va ifred. Tar du ett eget papper o ritar"

Flickorna fortsätter att rita. En stund senare konstaterar Mira, lite halvt för sig själv, att man nog inte får rita på andras teckningar här. TUULA bekräftar att det stämmer.

Mira → Emilia: "Varför rita du på min teckning?"

Emilia: "Den hadd ingen mun"

Mira: "Ja ville int ha en mun... hur sku de kännas för dej om nån sku göra så på din teckning?"

Observation torsdag 23.11.2017

Även följande episodbeskrivning synliggör att det är tungt med långa dagar. Mira konstaterar att hon och hennes bror snart ska fara hem och ser samtidigt lite frågande på Tuula, som för att få bekräftelse på att det stämmer. Tuula konstaterar att de snart blir hämtade. Emilia som däremot ska vara hela kvällen på daghemmet ser lite fundersam ut och konstaterar att det nog är skönt då man får fara hem.

Kl. 17.45. Det är bara några barn kvar på daghemmet. TUULA lagar fortsättningsvis i ordning inför middagen. Flickorna sitter ännu vid bordet och ritar.

Mira: "Vi ska fa hem snart"

TUULA: "Joo de ska ni"

Emilia: "De e roligt att fa hem... De e skönt!"

TUULA: "Visst e de de!"

Observation torsdag 23.11.2017

Kvällstid är det färre barn på plats än under dagen. Det finns gott om tid för personalen att verkligen hinna vara närvarande, kanske gå med i leken eller pyssla tillsammans med barnen. Det faktum att personalen har extra mycket tid för barnen är en avgörande

faktor för trivseln i skiftesdagvård. Största delen av barnen berättade att det allra roligaste på dagis är då de vuxna kan vara med som deltagare i barnens lek och verkligen lever sig in i fantasivärlden. Detta stämmer överens även med tidigare forskning (t.ex. Kalliala 2008, 223–228). Barnen upplevde att detta främst händer på kvällen. På dagen är det så mycket annat program och många barn på plats att de vuxna inte hinner vara med i lekar. Barnen beskrev de vuxnas uppgift på daghemmet dagtid t.ex. som att ”sköta barn och säga vad man ska göra eller när man ska äta” och ”att göra viktiga saker”. Då vi diskuterade vad de vuxna gör på kvällen blev det främst tal om gemensam lek, högläsning, spel eller pyssel.

” När de e ett vuxen på ett barn på dagis så då får vi rita tillsammans. Dom kommer me o ritar då.”⁴

I följande citat berättar Emilia att speciellt en av de vuxna, Niko, brukar gå med i barnens lekar. Emilia minns med förtjusning att Niko ibland till och med brukar skaka för att han blir så rädd då barnen jagar honom.

Emilia: [...] NIKO kommer med i leken! Vi nappar fast NIKO!

G: (skrattar) vad gör han då?

Emilia: Nå han springer iväg!

G: Just det, brukar ni få fast honom?

Emilia: (skrattar) Näää!

G: han hinner undan?

Emilia: Joo han e snabb! Och han brukar skaka såhär i handen (visar hur handen skakar)

G: (skrattar) Ojdå! Tror du han blir så nervös då ni jagar honom kanske?

Emilia: Joo rädd! Som dendär nallen (visar nalle 6)

Den lilla mängden barn kvällstid bidrar även till en lugnare och mer avslappnad miljö. Under dagen är det mycket som händer, mycket rörelse och aktivitet hela tiden. På kvällar eller veckoslut minskar tempot.

G: Mm, brukar ni va många barn här på kvällarna också?

Mira: Nää de e några barn bara

G: Just de joo

Mira: Då ja va här på hösten... alltså på dedär höstlovet, så va de bara Timo och jag här.

G: Joo, hur kändes det?

Mira: Roligare! För de va så lugnt.

För barn i skiftesdagvård är det inte alltid en självklarhet att fara hem och sova efter en lång dag på dagis. Också nattskift är vanligt. Drygt hälften av barnen inom skiftesdagvård behövde 2013 vård ”dygnet runt”. Detta innebär sådan vård som innefattar nätter och/ eller veckoslut (THL 2014.)

Även om barnen oftast beskrev nätter på daghemmet som spännande eller roliga är det en speciell situation att regelbundet sova någon annanstans än hemma. Aurora beskriver i följande citat hur kvällar och nätter på daghemmet kan vara ganska känsllosamma.

G: Oj va spännande, så du e här nätter också?

Aurora: Joooo

G: Hur känns det tycker du?

Aurora: (Väljer nalle 4) Det känns såhär!

G: Det känns roligt?

Aurora: Joo oftast! Och sen, nångång ha de hänt att ja ha vari domhär alla nallarna på samma kväll och natt...

G: Joo, ibland kan det bli mycket känslor på en och samma gång

Aurora: (skrattar) Joooo!

Flera informanter konstaterade också att det oftast är både roligt och spännande att vakna på dagis på morgonen. Ibland kan det ändå kännas jobbigt och man blir lite ledsen då man märker att man är på dagis och inte hemma.

Även då vi diskuterade nätter på daghemmet betonades betydelsen av en lugn miljö. De flesta barn med erfarenhet av att sova på dagis upplevde att det är mycket ljud som stör då man ska försöka sova. Några barn lyfte fram att huset har ljud man inte är så van vid medan andra främst betonade att de andra barnen har mycket oljud och pratar för sig själva eller med varandra. Således blir det svårt att få sömn för de barn som redan är trötta och skulle vilja sova. Noomi berättar i följande citat att två av hennes kompisar brukar vara pigga på kvällarna medan hon själv ofta är trött och skulle vilja sova.

G: Vad roligt! Har du nångång sovit här i dagis också?

Noomi: Jooo ja ha nog sovit här

G: Hur känns det då tycker du?

Noomi: DÅLIGT! För att dom bara plätrar o babblar blöbläblä, sjunger dädädädädää...

G: Då blir det kanske lite svårt att få sömn?

Noomi: Jooo... trött...

G: Vilken nalle skulle passa då?

Noomi: (Väljer nalle 1)

G: Du blir arg?

Noomi: Jooo....

6.3 Den fysiska och sociala miljön

Enligt Puroila (2002, 119) uppfattar man oftast den fysiska omgivningen enligt hurudana ramar eller möjligheter den erbjuder verksamheten. Omgivningen ses då som en neutral faktor i konstruktionen av vardagslivet. T.ex. Laine (1997, 52) och Vuorisalo (2013, 98) menar ändå att den fysiska omgivningen kan ”fästa” och placera aktiviteter samt åtskilja eller förena grupper och individer. Således kan omgivningen styra t.ex. identifierande. I de flesta daghem har grupperna någon form av egna utrymmen utöver de gemensamma utrymmen som alla grupper har tillgång till. Barnens upplevda grupptillhörighet kom tydligt fram då vi förflyttade oss mellan de olika utrymmena. De flesta barn var viktiga med att förklara för mig vilka rum som används av vilka grupper och vilka barn och vuxna som hör till vilken grupp.

I daghemmets övervåning har tre olika grupper sina utrymmen; två svenska grupper och en finsk. T.ex. under vilostunden på eftermiddagen har man valt att blanda grupperna så att de som sover är i ett rum, medan de som vill lyssna på saga är i ett annat. Således blir det samtidigt lite språkbad för barnen. Efter vilan kan barnen välja att fortsätta leka i ”blandade” grupper fram tills mellanmålet. På övervåningen finns även personalens utrymmen.

I nedre våningen vistas de yngre barnen samt de äldre finska barnen. På kvällar och veckoslut är barnen alltid blandade över språkgränser och åldrar och vistas då främst i nedre våningen. På morgonen innan morgonmålet serveras vistas man också nere i de gemensamma utrymmena i mån av möjlighet. I nedre våningen är en del av utrymmet inrett i vardagsrumsstil med soffa och tv. I andra ändan av rummet finns ett kök samt ett utrymme som fungerar t.ex. som matsal.

Vid följande observationstillfälle hade barnen just kommit in och de barn som skulle bli kvar på dagis resten av kvällen hade förflyttat sig till nedre våningen tillsammans med mig och Tuula som jobbade kvällsskift den dagen. Klockan började närma sig halv 6 och största delen av barnen hade redan åkt hem för dagen. Mira konstaterar genast då hon kommer in i rummet att Emilia hör till en annan grupp än hon själv. Att vi kommer ner till den yngre gruppens utrymmen verkar påminna Mira om att hon och Emilia egentligen inte tillhör samma grupp.

Mira: Påriktit går du Emilia i en annan grupp!"

Emilia: "Joo Snödropparna"

Mira: "Ja går i Gullvivorna"

Observation torsdag 23.11.2017

En hemtrevlig miljö är extra viktig i skiftesdaghem. Det är också bra ifall man tydligt kan dela upp utrymmena så att ett rum är till för vila eller lugn samvaro, medan ett annat används för mer aktiv verksamhet o.s.v. (Peltoperä et al. 2016, 74.)

Då jag frågade barnen vad man brukar göra på kvällen var det flera som tog upp att man får sitta i soffan då. Den fysiska omgivningen, i detta fall "vardagsrummet", spelar en stor roll i konstruktionen av vardagen i skiftesdaghemmet.

G: [...] va gör man på kvällar här då?

Kajsa: Man får fa o sitta i SOFFAN på kvällar!

Vid följande observationstillfälle fortsätter Mira och Emilia att diskutera skillnader mellan de två grupperna. Några barn väntade ännu på att deras föräldrar skulle komma och hämta hem dem. Just den kvällen var det bara två barn, Emilia och Elvira, som skulle vara på dagis hela kvällen.

Kl. 17.40. Jag sitter vid ett bord tillsammans med Mira, Emilia och Elvira. Flickorna ritar. Timo sitter i soffan och ser på Pikku Kakkonen.

Mira: "Va brukar ni göra HÄR NERE?"⁵

Emilia: "Pyssla me TANJA, läsa bok och leka"

Mira: "Säg snälla att ni int brukar se på babblarna!"

Emilia: (skrattar) "Joo DE just brukar vi"

Observation torsdag 23.11.2017

Mira frågar alltså Emilia vad de brukar göra ”här nere”, och konstaterar indirekt att detta utrymme nog egentligen är avsett för den yngre barngruppen. Även här kan man tydligt se den fysiska omgivningens betydelse för barnens identifiering med den egna gruppen. Mira uttrycker indirekt att det som de yngre grupperna brukar göra är lite för barnsligt för henne som redan hör till en äldre grupp.

En liten stund senare markerar Mira igen skillnaden mellan grupperna då hon konstaterar att färgpennorna nog säkert har blivit tappade så mycket i golvet eftersom det är de yngre barnens färgpennor.

Kl. 17.50. Flickorna sitter fortsättningsvis och ritar vid bordet. TUULA hjälper till med att vässa färgpennor men konstaterar att de inte går att vässa dem så bra eftersom de säkert har tappats så mycket i golvet. Mira utbrister att ”de e för att domdär SMÅTTORNA brukar rita me dom...”

Observation torsdag 23.11.2017

Då vi talade om hur det är att sova på daghemmet och vilka rutiner som gäller då berättade Kajsa att hon brukar få sova i en våningssäng. Hon konstaterar att det nog är de äldre barnen som sover uppe, medan de yngre får sova nere.

Kajsa: Ja får sova då i en högsäng, ja får sova uppe

G: Just de jaa, vem sover nere sen då?

Kajsa: SMÅTTOR, alla stora får va uppe... men dedär... nere e nog för dom småa

Betydelsen av grupptillhörigheten kom fram även då daghemmets regler diskuterades. De flesta av de äldre barnen (5–6 år) beskrev hur en del av reglerna bara gäller de yngre. T.ex. ansåg de att man får klättra mycket högre upp i klätterställningen ifall man är äldre, medan det skulle vara för farligt för de yngre barnen. Jag återkommer till ålder och maktrelationer i kap. 7.

Skolan kan delas in i tre ”delar”; den officiella, inofficiella och fysiska skolan (t.ex. Gordon 1999; Tolonen 2001.) Den fysiska skolan kan bestå av t.ex. skolans materiella

egenskaper, stängda eller tillgängliga utrymmen, vem som har tillträde vart o.s.v. (P. Paju 2011, 22). Sådana faktorer kan hittas även i daghemsmiljön. Största delen av intervjuerna utfördes i ett rum som användes t.ex. som vilorum och var bekant för alla de barn jag intervjuade i det utrymmet. Detta gjorde att stämningen ofta var avslappnad redan från början och barnen berättade spontant för mig vad det var för rum, visade vilka leksaker där finns o.s.v.

Aurora: Vi ska ännu leka me domhär sen, täääl on tällaiset... prinsessakuvat! Men frågar du frågorna först?

G: Passar det om vi gör den vägen?

Aurora: Joo (skrattar)

G: Va kiva!

Några intervjuer utförde jag undantagsvis i personalens kafferum eftersom det inte fanns andra lediga rum för tillfället. Vid dessa intervjuer var stämningen tydligt annorlunda. Barnen var ofta både fundersamma och ivriga över att vi skulle vara i personalens rum. Som i de flesta daghem hade barnen inte heller här tillträde till de vuxnas rum på egen hand (jfr Puroila 2002, 119.) Det blev ofta svårt att koncentrera sig på intervjufrågorna eftersom det fanns så mycket nytt att se på i rummet. En informant konstaterade stolt att han nog har varit här förut och således kunde berätta för mig vad det var för slags skåp som fanns på väggen. Hugo konstaterar i följande citat att personalen brukar sitta i det här rummet och arbeta och betonar samtidigt att rummet ligger nära de äldre barnens utrymmen.

G: E de så att dom vuxna gör ganska samma saker som er barn eller e de olika saker tycker du?

Hugo: (skrattar) de OLIKA saker förstås

G: Just de ja (skrattar)

Hugo: Dom brukar arbeta här i dehär rummet

G: Dom e här å arbetar?

Hugo: Joo, här nära dom stora barnens rum e de dom arbetar

Skiftesdaghemmet där jag utförde mitt fältarbete är tvåspråkigt. I daghemmet finns för tillfället fyra olika grupper, varav en är finskspråkig. Övriga grupper är svenskspråkiga. Förhållandet mellan språken varierar från år till år. Jag upplevde miljön som väldigt ”naturligt” tvåspråkig. I följande episodbeskrivning byter den vuxna språk enligt barn. De allra flesta barn behärskade ändå båda språken relativt bra och valde ofta själva att byta språk enligt vilka kompisar eller vuxna som var på plats för tillfället.

17.00. Mellanmålsstund för de barn som ännu är på plats. Minea, Emilia, Elvira och Mira sitter i ett bord tillsammans med mig. De äter bröd och dricker mjölk.

TUULA: ”Otatko Minea puolikas vai kokonainen?”

Minea: ”Kokonainen”

TUULA: ”Emilia- hel eller halv?”

Emilia: ”Hel”

Observation torsdag 23.11.2017

Vid flera observationstillfällen lade jag märke till att de tvåspråkiga barnen ofta var viktiga med att faktiskt hålla sig till kompisens eller den vuxnas huvudsakliga språk, även om de visste att båda språken skulle gå precis lika bra att använda. De mer enspråkigt finska eller svenska barnen var intresserade av att lära sig det andra språket. Vid flera tillfällen observerade jag samtal barnen emellan där de funderade t.ex. på vad olika saker heter på finska respektive svenska, vems föräldrar och bekanta som talar vilket språk o.s.v. Vidare upplevde jag att de tvåspråkiga barnen ofta var viktiga med att kolla med en vuxen hur man säger något på finska ifall de bara kom ihåg hur man säger det på svenska och tvärtom.

Kl. 15.00. Ute på gården. Elvira och Kajsa söker käppar och stenar, hittar också delar av tegelstenar. Tar med sig dem till bordet och sätter sig ner för att leka med dem. Flickorna börjar byta saker sinsemellan. Elvira förklarar för mig vad de håller på med.

Elvira: "Vi gör såhän vaihtokauppa"

G: "Joo det ser spännande ut"

Kajsa: "Va e de på svenska dedär vaihtokauppa?"

G: "Byteshandel tror ja de heter på svenska"

Kajsa: "Vi gör byteshandel"

Jasper och Aaron kommer och sätter sig ner vid bordet. De har spelat fotboll en lång stund och är trötta. Det är ganska kallt ute så pojkarna har halare, mössa och vantar på sig. Jasper tar bort mössan och försöker svalka av sig lite.

Jasper: "Aaron ÄLÄ tuu lähemmäks"

Jasper: "Aaron kom INTE närmare"

Aaron: "Miks ei?"

Aaron: "Varför inte?"

Jasper: "Mul on hiki"

Jasper: "Ja e så svettig"

G: "Niin te ootte pelanneet nii paljon futista"

G: "Joo ni ha spela så mycket futis"

Aaron: (skrattar) "MIKÄ on futis?"

Aaron: (skrattar) "VA e futis?"

Jasper: "Sama ku jalkapallo"

Jasper: "Samma som fotboll"

Aaron: "Ai juu... sama asia..."

Aaron: "Aj joo... samma sak"

Aaron konstaterar att jag nog använder sådana ord eftersom jag egentligen är svenskspråkig. Pojkarna fortsätter sedan en lång stund att diskutera vad de kan för svenska ord, huruvida de känner många som talar svenska, vem som känner flest svenskspråkiga o.s.v. Om en stund går de tillbaka till att diskutera fotboll.

Observation torsdag 30.11.2017

6.4 Relationer

Samspelet och interaktionen barnen emellan är viktiga både med tanke på utvecklandet av sociala kompetenser och känslan av trygghet i daghemmet (Hujala et al 2007, 166.) I skiftesdaghem är det ibland väldigt få barn på plats. På kvällar, helger och skollov är det oftast färre barn på plats än dagtid. De olika vårdturerna leder således till att barnen kanske inte alltid har någon kompis på plats i daghemmet. Öhman (2004, 20–21) talar om hur kompisrelationerna i skiftesdagvård inte nödvändigtvis utvecklas på samma sätt som i ”vanlig” dagvård eftersom alla barn sällan är på plats samtidigt. Följande episodbeskrivning anser jag synliggör detta.

15:50 Ute på gården. Många av barnen är på väg hem. Viivi leker ensam i en träbåt. Hon rullar snöbollar, men det är nästan bara slask och sand kvar på marken.

G: ”Går det alls att rulla nå bollar mera?”

Viivi: ”Jooo de går... Sådärja...”

Viivi talar för sig själv och fortsätter leka. Hon verkar inte tänka på att jag är där. Efter en stund börjar jag gå iväg för att observera en annan situation.

Viivi: ”Stanna kvar me mig?”

Jag väljer att bli kvar med Viivi istället.

Viivi: ”Jag väntar på att Aurora ska komma ut, ja vill leka med henne... Nu låtsas ja städa me den här snön... Lite mer vatten så blir de ren o fint... Men på riktigt när KOMMER Aurora... ska hon int ut nu?”

Mira går förbi oss och tittar mycket intresserat på vad Viivi håller på med. Viivi ropar hej till Mira, och svänger sig sedan mot mig och säger ”Hon ser hitåt”. Viivi blir tyst och ser lite fundersam ut men fortsätter leka.

Viivi: ”Men NÄÄR kommer Aurora?!... Äh ja kommer snart tillbaka.”

Observation torsdag 23.11.2017

Viivi hade länge väntat på att Aurora ska komma ut så att de kan leka tillsammans. Då hon inte kommer ut på gården blir Viivi osäker på huruvida hon alls borde komma ut, kanske hon är påväg hem? Jag tolkade detta som att Viivi upplever Aurora som en viktig kompis. Då Mira kommer förbi och verkar uppriktigt intresserad av vad Viivi gör verkar det inte som att Viivi lägger så stor uppmärksamhet vid det. Istället funderar hon vidare på var Aurora är och bestämmer sig slutligen för att gå och söka efter henne. Detta kunde tolkas som att Viivi inte upplever att hon är lika bra kompis med Mira.

I en intervju diskuterades en händelse där informanten blivit ledsen eftersom det var lördag och hon antog att bästa kompiserna därför inte skulle komma till dagis. Det visade sig ändå att kompiserna skulle vara på plats just den lördagen så situationen löste sig den gången av sig självt. Här blev det ändå tydligt att det kan vara starka känslor inblandade då inte kompisarna är på dagis samtidigt.

” O sen va ja så ledsen nån dag för att när de va lördag o ja ville att hon skulle komma hit men hon kom int, men sen kom hon ändå fast de va lördag, och då blev vi glada och vi sprang mot varann!”

I det stora hela verkade informanterna ändå inte se det som ett problem att de bästa kompisarna inte alltid är på dagis samtidigt som en själv. Största delen av informanterna berättade att de helt enkelt leker med någon annan om inte kompisarna är på dagis just då. En del av barnen verkade mycket förvånade över att jag överhuvudtaget frågade vad man gör om inte ens kompisar är på plats. För dem verkade det vara en självklarhet att man då väljer att leka med någon annan. Denna uppfattning delades av både pojkar och flickor, samt barn i både de yngre och äldre grupperna.

” Då brukar jag nog bara leka med nån annan.”

” Dom e här nog oftast me mej samtidigt, men annars leker jag ju me andra bara”

I följande citat lyfter Aaron fram att det nog går bra att leka också med sådana man egentligen inte känner överhuvudtaget. Så länge det alls är andra barn på dagiset finns det något att göra.

G: No entäs sitte jos nää sun hyvät kaverit ei ookaan täällä päiväkodissa, miltäs se sit tuntuu?

Aaron: No sitten mä leikin jonkun muun kaa... tota... ketä mä en tunne... et jos täällä on muita, niin kyl mä leikin sillo niitten kaa.

G: Nå sen om dina kompisar inte e här på dagis då, hur känns det då?

Aaron: Nå då leker jag med nån annan... dedär... som jag inte känner... att om här e andra, så nog leker jag med dem.

Några barn berättade att de upplever att de alltid har åtminstone en kompis på plats eftersom de har ett syskon på samma daghem. I allmänhet är det inte så vanligt att syskon går i samma daghemsgrupp, förstås med vissa undantag. Vanligt är att man i sådana fall ändå försöker dela på syskonparet åtminstone en del av dagen, t.ex. i och med att en del av gruppen är utomhus på förmiddagen medan resten är inomhus. Dagtid kan detta fungera även i skiftesdaghem, men på kvällar och veckoslut är gruppen oftast så liten att alla är på samma ställe.

”Elvira e här då som jag e här, för jag e lillesyster och hon e storasyster, och de e bra tycker jag!”

Det är inte bara trygga kompisrelationer som är viktiga i skiftesdagvård. Då man spenderar kvällar och nätter på dagis blir betydelsen av trygga vuxna ännu större än i ”vanlig” dagvård. I barnens beskrivningar av kvällsrutiner kom ofta betydelsen av trygga och bekanta vuxna fram.

”Jooo de känns bra för att en vuxen e å läsa här bredvid”

”Kvällen e bra... för dom vuxna... då man ska gå och sova så... dom läser sagor då”

De flesta barnen kunde i intervjuerna räkna upp största delen av de vuxna som jobbade på daghemmet. Oftast var det inte bara personalen i den egna gruppen som barnen nämnde utan även vuxna från andra grupper samt skiftesarbetare (personer som främst jobbar kvälls- och nattid). Detta tolkar jag som att barnen upplever att det finns många trygga vuxna på daghemmet. Det är inte bara den egna gruppens vuxna som upplevs som trygga utan de som jobbar kvällar och nätter är minst lika viktiga i barnens vardag.

På skiftesdaghem sker det personalbyten på ett helt annat sätt än på vanliga daghem. Även om det på vanliga daghem inte är full personalstyrka på plats hela tiden, sker det sällan några direkta byten under dagen. På skiftesdaghem byter personalen helt och hållet 1–2 gånger under dygnet. Hos de allra flesta informanter kunde en viss osäkerhet eller känsla av otrygghet urskiljas då vi diskuterade personalbyten. Även de barn som i övrigt upplevde att det är roligt att vara i daghemmet kvällstid tyckte att man blir fundersam då det byter personal.

G: ... E de andra vuxna som e här på nätterna? Andra än de e på dagen?

Aurora: Joo de e alltid andra

G: Hur känns det?

Aurora: Lite så att... lite så (väjer nalle 7)

G: Just det, man blir lite fundersam?

Aurora: Jooo... de lite sådär att... joo... ja vet int...

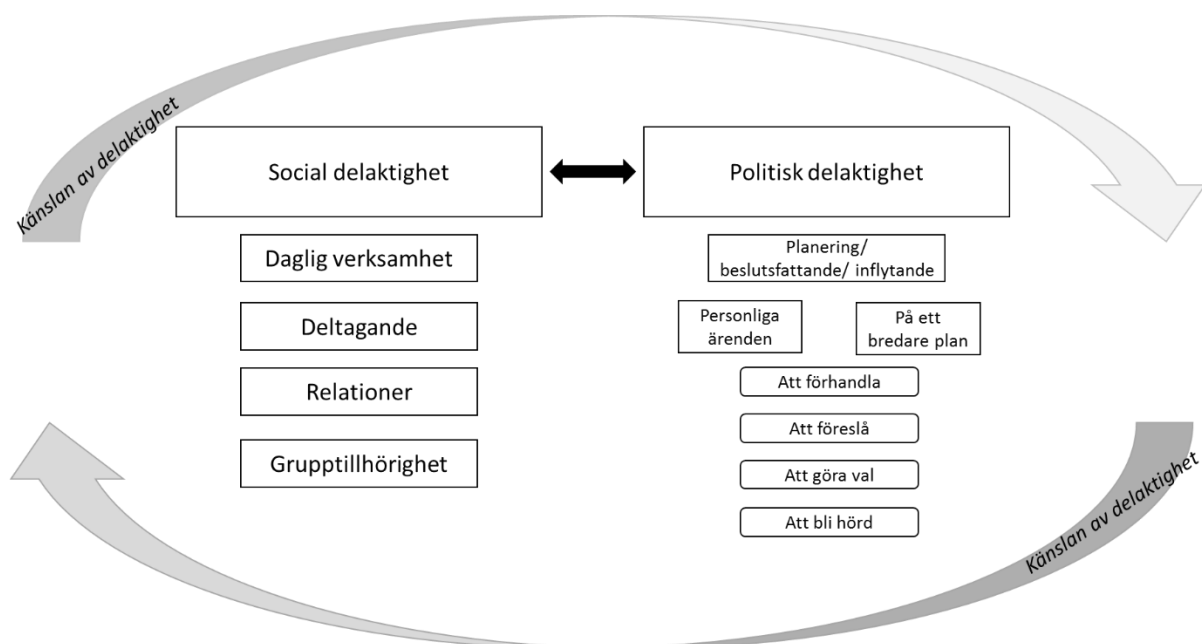
7 Delaktighet i skiftesdagvård

Genom den andra forskningsfrågan ämnar jag undersöka hur barnen upplever sin möjlighet till delaktighet i vardagen i skiftesdagvård. Jag ser i denna studie på barnens delaktighet som ett mångfacetterat begrepp. Dels innefattar det att vara delaktig i en gemenskap, dels att kunna vara delaktig i beslutsfattande. Jag har valt att benämna dessa social respektive politisk delaktighet, enligt Elvstrand (2009, 14.)

Elvstrands (2009) avhandling belyser hur delaktighet kan ta sig uttryck i skolans vardagspraktik. Elvstrand (ibid, 14) använder begreppet social delaktighet då hon diskuterar tillhörighet, vänskap och relationer, samt känslan av att bli accepterad av sina skolkamrater. Med politisk delaktighet syftar Elvstrand (ibid, 14) på elevernas möjlighet till inflytande.

Jag använder begreppet social delaktighet relativt lika som Elvstrand (2009.) I den kontext jag undersöker framhävs ändå det konkreta deltagandet i aktiviteter starkare. Begreppet politisk delaktighet anser jag passar bra i min avhandling eftersom det kan tänkas innefatta både inflytande och beslutsfattande. Makt och förändring betonas (jfr Thomas 2007). Att barnen känner att de är delaktiga ser jag som en dimension som flyter in i, och hela tiden samspelar med de övriga dimensionerna. Denna upplevelsedimension diskuterar jag utförligare i kap. 7.3.

Följande modell illustrerar de kategorier som framträtt ur min analys. Modellen skapades utgående från Elvstrands (2009, 14) indelning i social respektive politisk delaktighet samt Turjas (2011b, 32) modell för barnets mångdimensionella delaktighet.

Figur 2 Social respektive politisk delaktighet

Jag har även delvis utgått från Emirbayer och Misches (1998, 962) definition av aktörskap som ”viljan att agera aktivt, att uppleva och finnas till.” Vidare lyfter de fram intentionalitet, delaktighet, påverkningsmöjligheter, valfrihet, frivillighet samt förmågan och makten att själv välja hur man agerar i en situation. Detta anser jag kan kopplas starkt främst till den politiska delaktigheten.

7.1 Social delaktighet

Social delaktighet kan i skiftesdaghemmets vardag handla om relationer till kompisar och personal, grupptillhörighet, och den övergripande känslan av att tillhöra en gemenskap (jfr Elvstrand 2009, 14.) I föreliggande kapitel diskuterar jag social delaktighet utgående från den dagliga verksamheten och deltagande samt relationer och grupptillhörighet.

Enligt Turja (2011b) har barn större möjlighet till delaktighet på det Vuorisalo (2013, 130) kallar barnens fält. Barnens möjligheter till självbestämmande är också enligt mina resultat som störst på barnens fält och i den fria leken. Barnen beskrev hur de får

bestämma vad de vill leka, vilka leksaker de vill använda o.s.v. Största delen av informanterna upplevde också att de vuxna alltid lyssnar ifall man har idéer eller förslag på nya lekar.

G: Tycker du att man också brukar få komma med egna idéer va man sku villa göra här på dagis?

Noomi: Jooo om man vill leka dinon, o barbien o ALLT de man vill så får man göra det!

G: Vad bra, så man får bestämma över lekarna?

Noomi: Jooo alltid!

En del informanter tog ändå upp att de vuxna nog ingriper om lekarna går överstyr. Mira berättade att även om det egentligen är barnen som bestämmer i leken kan de vuxna bestämma över leken t.ex. ifall man vägrar att göra något. Aurora är inne på samma spår och konstaterar att de vuxna brukar ingripa ifall man leker dumt. Så länge lekarna fungerar bra är det barnen själva som får bestämma. Informanterna upplevde de vuxnas ingripande som att de vuxna behöver komma in och bestämma främst ifall man inte kan leka tillräckligt snällt. Detta var enligt informanterna en positiv sak. Betydelsen av de vuxnas ansvar blir tydligt.

G: Vem brukar bestämma vad man ska leka på dagarna då?

Aurora: Ibland vuxna och... ibland ska barnen bestämma... Då man leker dumt så ska sen vuxna bestämma!

G: Just de jo, då säger dom till?

Aurora: Jooo men de e bra tycker ja

I en daghemsgrupp finns en enorm mängd sociala relationer som alla ser olika ut. Dessa relationer utvecklas varje dag och är i ständig rörelse. Barnen skapar sitt eget sociala nätverk samt en plats i gruppens och daghemmets relationsnätverk. Då barnen agerar och deltar på det sociala fält som skapas utgående från dessa relationer bildas det Vuorisalo (2013, 130) kallar barnens fält. I skiftesdagvård ser denna dynamik relativt annorlunda ut. Som tidigare nämnts (se kap. 6.4) utvecklas de sociala relationerna delvis annorlunda på skiftesdaghem eftersom alla barn sällan är på plats samtidigt. Kompisrelationerna kan således inte utvecklas riktigt lika snabbt som de skulle göra i

”vanlig” dagvård (Öhman 2004). De flesta informanter upplevde ändå att det går lika bra att leka med sådana man inte ännu känner så bra ifall de bästa kompisarna inte är på plats just då. Barnen konstaterade att då man leker med sådana man inte brukar leka så mycket med får man nya kompisar. Relationsnätverken kan alltså tänkas röra på sig ännu mer än i vanliga daghem. Således är det även möjligt att barnen i skiftesdagvård utvecklar flera kompisrelationer än barn i ”vanlig” dagvård.

Jag har tidigare diskuterat barnens upplevda grupptillhörighet och den identitetspåverkan denna kan ha (se kap. 6.3). På barnens fält är ålder och makt starkt kopplade till varandra. Beroende på situationen kan åldern fungera som endera en tillgång eller en begränsning (Kiili 2016, 116). Enligt Lallukka (2003) är normer och förväntningar kring ålder ännu tydligare för barn och barndomen än i det övriga samhället. Åldern påverkar identitetsskapandet och sätter individer i olika makt- och auktoritetspositioner i förhållande till varandra (Sankari & Jyrkämä 2001; Kiili 2006, 114).

Under intervjuerna framträdde en tydlig åldersrelaterad hierarki barnen emellan. Minea berättade att de äldre barnen får bestämma över de yngre och att hon och Jasper således får bestämma mest i deras grupp. Minea konstaterar ändå att Elisa egentligen är allra äldst men eftersom hon inte är i samma grupp utan redan går i förskolan kan hon inte bestämma över barnen i Mineas grupp. Således är även grupptillhörigheten en avgörande faktor i denna hierarki.

*G: Mistä asioista saat päättää itse
täällä päiväkodissa? Saatko päättää
jostain?*

*Minea: Mmh saan, koska mä oon
kaikist vanhin Jasperin kaa*

*G: Okei, elikkä saat päättää enemmän
koska oot kaikist vanhin?*

*Minea: Niin, ja Jasper myös... Mut
oikeesti niin Elisa on VANHIN*

G: Elisa on kaikist vanhin?

*G: Vad får du bestämma själv över här
på dagis? Får du bestämma något?*

*Minea: Mmh de får jag, eftersom jag
och Jasper är äldst*

*G: Okei, så du får bestämma mer
eftersom du är äldst?*

*Minea: Joo, och Jasper också. Men
egentligen så e Elisa ALLRA äldst*

G: Elisa är allra äldst?

*Minea: Juu hän on 6, mut ku... hän on
siis... hän on eskarilainen*

*Minea: Joo hon är 6 år, men då... hon
är alltså... hon går ren i förskolan.*

Åldern är ändå inte den enda faktorn som kan påverka barnets sociala ställning i gruppen. Även t.ex. kön kan ha en betydelse. Att man är kronologiskt äldre än de andra räcker sällan för att garantera en hög social status (Rantamaa 2001, 77; Kiili 2006, 115.) Enligt en del av informanterna är även fysisk styrka en avgörande faktor.

Aaron upplevde att han får bestämma över de andra barnen eftersom han är fysiskt starkare än de flesta. Enligt honom får detta en större betydelse än åldern och han kan således bestämma även över de barn som är äldre än honom.

*G: Mistä asioista saat päättää ite
täällä?*

G: Vad får du bestämma själv över här?

*Aaron: no mä saan ainaki olla Jasperin
pomo*

*Aaron: no ja får åtminstone vara
Jaspers boss (chef)*

G:(skrattar) saat olla Jasperin pomo?

G: (skrattar) du får va Jaspers boss?

*Aaron: (skrattar) jooo... koska... Vaik
Jasper on 5, niin mä jaksan silti hänet
nostaa!*

*Aaron: (skrattar) joo... för att... fastän
Jasper är 5 år, så orkar jag lyfta
honom!*

G:Niin

G: Joo

*Aaron: Isommat saa olla kaikkien
pikkusien pomo*

*Aaron: De större får va boss över alla
dom småa*

I skolan som institution finns en klar logik bakom de indelningar som görs på basis av barnens ålder. Denna logik baserar sig långt på en utvecklingspsykologisk tanke, t.ex. uppfattningar om vad barnen ”borde” kunna på olika årskurser (Lallukka 2003; Kiili 2006, 115.)

Även i daghem görs en liknande indelning i grupper enligt ålder. I daghemmet i denna studie fanns vid den tidpunkt jag utförde min materialinsamling fyra olika grupper, indelade enligt både ålder och språk. Detta kan med tanke på delaktigheten fungera som en tillgång som barnet kan använda sig av. Dock kan denna åldersindelning även ha en begränsande verkan i barnets vardag på daghemmet. Barnen i min studie använde sig ofta av indelningen ”yngre – äldre” barn t.ex. då de ville påpeka att kompiserna gör något som inte är tillåtet. Ofta blev barnens motivering då att medan det är okej för de äldre barnen att göra på ett visst sätt så gäller inte samma regler för de yngre barnen (jfr Kiili 2006, 115.)

Främst de regler som kan ses som någon form av säkerhetsregler, regler som finns till för att garantera barnens säkerhet på daghemmet, uppfattades ofta av de äldre barnen som regler enbart för de yngre barnen.

Kl. 16.30 Gruppen är ute på gården. Kajsa och Mira vill att jag ska vara på samma ställe som de med ”mitt skrivande”. Kajsa klättrar högst upp på klätterställningen. Sitter ”på kanten” och dinglar med benen.

Kajsa: ”Se på mig Mira, se va ja gör!”

Mira: ”Hej Kajsa ja tror int faktiskt man får göra sådär!”

G: ”Jaa hörni hur e de, jag vet inte hurudana regler ni har me de, får man klättra ända upp dit?”

Kajsa: ”Joo vi får men INT småttorna!”

En stund senare blir Kajsa ändå lite osäker på hur de riktigt ligger till, och väljer att klättra en bit neråt på klätterställningen.

Observation torsdag 30.11.2018

Följande episodbeskrivning lyfter fram betydelsen av att känna att man tillhör en gemenskap, att man är en i gruppen. Detta är en väsentlig del av den sociala delaktigheten och kom fram tydligt vid upprepade tillfällen under mitt fältarbete.

Kl. 10.00 Skogsutflykt. Gruppen ska samlas för att så småningom börja gå tillbaka till daghemmet.

EVA: "Kommer ni hitåt hörni"

Barnen kommer ner från berget och samlas i en ring. Viivi och Kajsa blir kvar på berget.

EVA: "Viivi och Kajsa, kom, kom!"

Viivi och Kajsa kommer ner från berget, Viivi springer den sista biten där det är platt mark och utbrister glatt "Jag vann!"

En stund senare börjar Viivi och Kajsa igen gå iväg från resten av gruppen.

Mira: "Hej, dom för igen iväg!"

EVA: "Nu vill jag att ni kommer hit"

Kajsa ansluter sig till resten av gruppen. Viivi blir fortsättningsvis kvar i kojan och EVA går för att hämta henne därifrån. Viivi är arg och skulle inte alls vilja gå tillbaka ännu. Då Viivi förstår att jag ska ta en bild på hela gruppen innan vi börjar gå ändrar hon sig ändå och vill gärna vara med. Viivi konstaterar att bilden ju ska vara på hela gruppen.

Observation fredag 24.11.2017

Att vara delaktig behöver inte alltid innebära att man deltar i en gemensam aktivitet. Följande observation synliggör betydelsen av sällskap även om man bara vill ta det lugnt eller syssla med något eget. Känslan av gemenskap var stark i situationen även om barnen egentligen varken talade eller lekte med varandra.

Kl. 15:20 Ute på gården. Kajsa och Elvira leker ännu med sina stenar och kvistar vid bordet. Aaron och Jasper har igen spelat fotboll en stund och kommer och sätter sig vid bordet.

Aaron: "Kajsa mä tuun tähän sun viereen"

Aaron: "Kasja jag kommer hit bredvid dig"

Jasper: "Mäki tuun tähän sun viereen"

Jasper: "Ja kommer också dit bredvid"

Kajsa: "Okei"

Kajsa: "Okej"

Jasper: "Meil on hiki"

Jasper: "Vi e sveltiga"

Kajsa: (skrattar) "Okei"

Kajsa: (skrattar) "Okej"

Jasper: "Ja meitä väsyttää"

Jasper: "Och vi e trötta"

Kajsa och Elvira fortsätter leka med sina kvistar lite på varsitt håll. De talar inte med varandra utan leker i lugn och ro med de egna kvistarna. De håller ändå koll på vad den andra gör, Pojkarna talar vidare om fotboll. Även de följer med vad Kajsa och Elvira gör med kvistarna och stenarna, men blandar sig inte i.

Observation torsdag 30.11.2017

7.2 Politisk delaktighet

Den politiska delaktigheten handlar i denna kontext om barnens möjlighet till inflytande och att få vara med i planering och beslutsfattande, både i personliga ärenden och på ett bredare plan. Vidare kan denna delaktighet ta sig uttryck på olika sätt. I föreliggande kapitel utgår jag från fyra olika former; att göra val, att förhandla, att föreslå och att bli hörd (jfr Elvstrand 2009, 81; Turja 2011b, 32.)

7.2.1 Att påverka i personliga ärenden

Det är vanligt att barn får bestämma över sådant som har med deras personliga ärenden att göra. Det kan handla om t.ex. vad man vill äta, ha på sig eller leka. Att påverka i ärenden som har en bredare inflytelsesfär, i detta fall ärenden som gäller hela gruppen eller daghemmet, är ofta svårare (Kiili 2006, 171; Turja 2011b, 32.)

Samtliga informanter var överens om att man får bestämma om maten i så lång utsträckning som möjligt. Det kan vara frågan om att välja mellan olika alternativ eller att ta åt sig en passlig mängd. Egna val får göras i den utsträckning det är möjligt. Detta bekräftades även vid flera observationstillfällen.

Kl. 18. 00 Middag för de barn som är på daghemmet denna kväll.

TUULA: "Nu får ni komma o äta... hur mycket vill ni ha?"

Elvira kommer gåendes och sätter sig vid bordet.

TUULA: "Vill du ha bröd med maten?"

Elvira: "Joo"

TUULA: "Hurudant?"

Tuula visar flera olika alternativ för Elvira.

Elvira: "Sånt!"

Observation torsdag 23.11.2017

Daghemmet har vilostund eller ”lugn stund” ca 2 timmar varje dag efter lunchen. Som tidigare nämnts hade barnen varierande åsikter kring detta. En del uppskattade vilan medan andra tyckte den är det absolut värsta med att vara på dagis. Vidare var det mycket blandade åsikter kring vem som bestämmer om man ska vila eller inte. Största delen av barnen upplevde ändå att man kan diskutera och förhandla med de vuxna kring huruvida man behöver vila eller inte just den dagen.

*G: Onks tääl sellaiset asiat mist lapset
ja aikuiset voivat päättää yhdessä?*

*G: Finns här sådana saker som barn
och vuxna kan bestämma över
tillsammans?*

*Minea: On, esimerkiksi siitä, haluaako
mennä nukkumaan vai ei*

*Minea: Joo det finns det, t.ex. om man
vill gå och sova eller inte*

Kasja berättade däremot att det alltid är de vuxna som bestämmer om hon ska vila eller inte. Enligt henne är det inte möjligt att förhandla kring detta överhuvudtaget.

G: va säger dom vuxna då om du säger att du int sku villa vila?

Kajsa: Dom säger 'nä ni höver ändå vila'

G: Just de, dom tycker så

Kajsa: Dom gör de jo...

Vid intervjutillfällena diskuterade vi mycket kring huruvida man får komma med egna idéer och förslag på daghemmet. Nästan uteslutande upplevde barnen att man på kvällarna får välja helt själv vad man vill göra. Stämningen är lugn och avslappnad då det är få barn på plats. De vuxna kan hjälpa till med idéer om det behövs men i övrigt är det barnen själv som får föreslå aktiviteter. Aurora berättar i följande citat hur hon på kvällen kan välja en sådan lek som passar just henne.

G: Hur e de då när du e här på kvällar och nätter, är dina kompisar också här då?

Aurora: Nääää!

G: Vad gör man då? Finns här andra kompisar att leka med?

Aurora: De finns bara vuxna då ibland

G: Vad kan man leka såna gånger då det bara e vuxna här?

Aurora: De bra för då kan man leka bara såna lekar som man tycker passar bra till sig själv

G: Just det, man kan välja precis va man vill

Aurora: Joooo och bestämma! Vad man gör!

I följande episodbeskrivning frågar Elvira ifall hon kommer att hinna ”pärla”⁶ den dagen. Maria konstaterar att hon säkert kan göra det eftersom hon ska vara på daghemmet också på kvällen. Detta var inte den första gången under dagen som Elvira undrade om hon får pärla. Hon hade talat om det flera gånger tidigare och en av hennes kompisar konstaterade tidigare på dagen i ett samtal med en vuxen att ”Elvira vill sen hinna pärla idag”. Således tolkade jag det som att det var viktigt för Elvira att få pärla. Skulle hon inte varit i daghemmet på kvällen hade tiden antagligen inte räckt till.

Kl. 14.30 Högläsning och lek i gruppens eget utrymme. Gruppen är delad i flera mindre grupper. MARIA fortsätter läsa för Viivi och en annan flicka. Elvira väljer att komma med och lyssna.

Elvira: ”Hinner jag pärla idag?”

MARIA: ”Joo, du e ju här också på kvällen idag så”

Observation torsdag 23.11.2017

Barnens tankar kring att man på kvällen får bestämma helt själv vad man vill göra bekräftades även vid flera observationstillfällen. Jag lade ofta märke till att de vuxna under dagen spontant frågade barnen vad de vill göra på kvällen. Barnen fick komma

med egna förslag och de vuxna lyssnade och lät barnen välja aktivitet (jfr Peltoperä et al. 2016, 79.) Detta kan även tänkas höja trygghetskänslan för de barn som ska vara kvar på dagis under kvällen. Då den vuxna tillsammans med barnet planerar kvällens program blir det samtidigt en bekräftelse på att hen ska vara på jobb den kvällen. De barn som hade erfarenhet av kvällar på dagis upplevde detta som en viktig sak. Då man vet vem som är på plats känns det tryggt och bra.

TUULA: "Elvira, va ska vi hitta på att göra ikväll?"

Elvira: "Kanske bygga en koja"

TUULA: "Ajuu de gjorde vi senast?"

Elvira: "Joo, eller så kan vi spela dedär babbla- spelet?"

TUULA: "De blir bra! Vi ska börja lite tidigare än igår bara!"

Observation torsdag 23.11.2017

Även om barnen upplevde att delaktigheten är större på kvällen var nästan alla överens om att de vuxna alltid lyssnar på dem, även under dagen. Dock är det inte någon självklarhet att man på dagen får göra just det man skulle vilja, eftersom gruppen ofta har annat program inplanerat.

G: Brukar du själv få komma med idéer eller förslag på saker du skulle vilja göra?

Mira: Joo de får ja göra

G: Brukar de vuxna lyssna på dig då?

Mira: Joo de gör dom alltid [...] att sen ibland på dagen... får man int alltid göra de man vill men...

Barnens tankar kring att det känns lätt att komma med egna idéer och förslag och att de vuxna lyssnar på dem bekräftades flera gånger även då jag utförde observationer. Vid följande observationstillfälle hade jag följt med en av grupperna på en utfärd. Vi gick upp till en skog i närheten för att samla kvistar till en julkalender gruppen skulle

tillverka. Kajsa och Mira hade nyss blivit färdiga med att samla kvistar. De började istället uppträda för mig och två vuxna ur personalen med sång och musik.

Kl. 09.45 Kajsa och Mira använder kvistar som takpinnar. Kajsa använder en kvist som mikrofon. Berget de står på fungerar som scen.

Kajsa: "Ja vill ha där inne också en scen... där ja kan sjunga... o en kamera"

EVA: "Okej joo eller sen där ute kanske? De kunde va lättare att laga där?"

Kajsa: "Joo"

EVA: "Och joo vi kan fota med ipaden sen"

Observation fredag 24.11.2017

Då man talar om barnens möjlighet att bli hörd på dagis är de vuxnas lyhördhet en viktig faktor. Barnen berättade om situationer där de vuxna lagt märke till att de varit trötta efter en extra lång dag, eller att något inte känns bra och t.ex. ändrat lite på planerna enligt det. Följande episodbeskrivning utspelade sig en stund innan föregående. Mira hade redan hunnit plocka ganska mycket kvistar och konstaterar att hon inte orkar nå mer. Eva lyssnar på Mira och säger till barnen att de gärna får leka istället då de har plockat kvistar.

Mira: "Ja orkar int mera"

EVA: "Sen då ni ha plockat pinnar klart får ni gå och leka nåt, här finns många kojor. Eller så får ni ju förstås bygga nya egna"

Observation fredag 24.11.2017

7.2.2 Att påverka på ett bredare plan

Att påverka i ärenden som har en bredare inflytelsesfär och alltså gäller hela gruppen eller daghemmet är ofta svårare. Detta gäller även beslut som har en längre inflytelsetid, t.ex. långsiktiga förändringar (Kiili 2006; Turja 2011b, 32.)

Barnen upplevde att det till största delen är de vuxna som planerar och bestämmer över gruppens verksamhet i form av aktiviteter, utflykter och övrigt program. Flera barn berättade att de vuxna brukar bestämma t.ex. när man ska äta och vad man ska göra under dagen. Flera barn lyfte även fram att de vuxna bestämmer att man måste vara med på samlingen. Samlingen på morgonen beskrevs som viktig ifall man ska vara på daghemmet under dagen (i motsats till enbart kvällen) eftersom man då får information kring dagens program.

Information är en förutsättning för delaktighet. Om inte barnen får tillräcklig information om gruppens verksamhet kan de inte heller vara genuint delaktiga i denna (Hart 1992; Turja 2011b, 30–31.) Med information om den aktuella aktiviteten, dess syfte o.s.v. kan barnen också uttrycka sina åsikter kring den, protestera mot den eller komma med vidare idéer och förslag.

Aurora lyfte fram att barnen ofta får bestämma över lekar, medan de vuxna bestämmer vad man ska göra. Denna uppfattning delades av nästan alla informanter.

G: Vad brukar de vuxna bestämma om då?

Aurora: Nåå dom bestämmer va vi ska göra alltid.

Som tidigare nämnts upplevde de barn som hade erfarenhet av både dagar och kvällar på dagis att delaktigheten blir större mot kvällen. Aurora berättade vidare att man ibland kan få vara med och planera morgondagen då man är i dagis på kvällen. Detta innebär att man får vara delaktig i ett beslut som har en mer långsiktig påverkan. Delaktighetens inflytelsetid blir längre. Samtidigt blir även delaktighetens inflytelsesfär större, då denna typ av planering ofta handlar om hela gruppens program, inte bara det egna görandet (Turja 2011b, 32).

G: Vad brukar man få göra då man e här på kvällen då?

Aurora: Nå då brukar ja få välja att va vi ska göra sen imorgon

G: Just det, att sen nästa dag?

Aurora: Jooo

Då man talar om delaktighet på ett bredare plan handlar det inte bara om att kunna påverka inom den egna gruppen utan även på daghemsnivå. Att vara delaktig på daghemsnivå kan handla t.ex. om att vara med i planeringen av den fysiska omgivningen, regler eller gemensamt program (Turja 2011b, 28.)

Barnen berättade spontant om tillfällen där de fått vara med och bestämma över sådant som gäller hela daghemmet, t.ex. planering av gården. Jasper berättar i följande citat att barnen en gång fick vara med och planera vilka leksaker som skulle komma till gården. Här är både inflytelsesfären- och tiden stor. Det handlar om långsiktiga beslut som påverkar hela daghemmet.

*G: Mistä asioista saat sit päättää itse
täällä?*

G: Vad får du bestämma över här?

*Jasper: Kerran niin... lapset sai toivoa
mitä leluja... tulee pihaan.*

*Jasper: En gång så... fick barnen önska
att vilka leksaker som ska komma till
gården*

Jasper pratar om ett projekt som ordnades i samband med att daghemmet startade sin verksamhet, där barnen fick planera hur gården skulle se ut tillsammans med en arkitekt. De vuxna och barnen planerar och bestämmer i ett kontinuerligt samarbete med varandra. Detta kan enligt Turja (2016; Hart 1992) ses som den högsta nivån av delaktighet.

7.3 Känslan av delaktighet

Delaktighet innefattar alltid en upplevelsedimension (Almqvist et al. 2004.) Eftersom känslan av delaktighet kan ses som en dimension som flyter in i både den sociala och den politiska delaktigheten har jag valt att lyfta fram den i ett eget kapitel. Om inte barnen upplever att de är delaktiga, att de kan påverka, eller att de är en viktig del av gemenskapen kan man inte heller tala om delaktighet.

"... Delaktighet är något som kan upplevas och/eller observeras i skärningspunkten mellan individen och den omgivande miljön. Samspel och aktiviteter måste dock kompletteras med en tydlig upplevelse av delaktighet hos individen för att man ska kunna säkerställa att en individ är delaktig" (Almqvist et al. 2004, 141.)

Känslan av delaktighet är en mer abstrakt dimension än de övriga två och mina resultat kring detta är relativt varierande. Vid några intervjuer uppkom det situationer där barnen som svar på någon fråga berättade att de inte får bestämma överhuvudtaget, att bara de vuxna bestämmer, medan de på en annan fråga kunde räkna upp flera saker de upplever att de får bestämma över helt på egen hand. Jag har ändå tolkat detta som att den "övergripande" upplevelsen av att vara delaktig inte är så tydlig för dessa barn.

G: Va tycker du att du får bestämma själv om här på dagis? Finns de nå sånt?

Mira: ÖÖÖH NÄÄ! Man får int bestämma själv, bara vuxna får bestämma.

G: Ojdå, bara vuxna?

Mira: Joooo...

G: Va bestämmer dom då?

Mira: Dom bestämmer alla vuxnas saker och dom e BESTÄMMARE!

En del barn tyckte däremot att det egentligen är barnen som bestämmer över det mesta på daghemmet. Jerry berättade att de vuxna inte har så mycket att säga till om. Han tog upp några exempel på saker som vuxna bestämmer om, t.ex. den dagliga verksamheten. I Jerrys värld var detta ändå inte några viktiga saker utan de saker som barnen bestämmer om, t.ex. leken, hade mycket större betydelse. Således blev Jerrys upplevelse att barnen bestämmer om nästan allt på dagis.

G: Tycker du de e mest vuxna, eller mest barn som bestämmer här?

Jerry: Mest e de barnen förstås!

De allra flesta barnen upplevde att även om de vuxna bestämmer över mycket på daghemmet är det inte något de skulle vilja ändra på. Att vuxna bestämmer upplevdes som en trygghet i vardagen. Även detta kan ses som en viktig del av delaktigheten i daghemsvärlden. Att barnens delaktighet ökar behöver på inga vis innebära att de vuxnas roll minskar. Enligt Kiili (2007, 126) kan barn ofta uppleva för mycket ansvar som ångestfyllt och kan behöva en vuxen som delar ansvaret och stöder i beslutsfattandet.

Noomi berättade att även om de vuxna bestämmer mycket skulle hon inte vilja ändra på detta. Noomi gick sedan spontant vidare till att berätta om en gång då hon skärt sig i fingret så det började blöda. Noomi berättade om hur den vuxna hade hjälpt och tröstat henne och verkade koppla ihop detta med att de vuxna bestämmer och således även tar ansvar. Dock är detta enbart min egna tolkning av hennes uttalande.

G: Tycker du att ni barn får bestämma över något här på dagis?

Noomi: Nä inget, eller joo visst lite nog

G: Skulle du vilja få bestämma mer här?

Noomi: Nää de sku ja no int villa! De så bra så som de nu e... Ja ha till exempel skärt mig på fingret då vi laga potatis och det kom mega blod!

G: Ojdå! Kom det mycket blod?

I: (skrattar) Jooo! Men vuxna hjälpte mig me de då så [...]

Aaron berättade däremot att han nog gärna skulle vilja bestämma allting själv. Då jag frågar vad han skulle bestämma i sådana fall kunde han inte riktigt ge något konkret exempel, men hade helt tydligt mycket funderingar och tankar kring detta. Kanske ville han bara inte berätta för mig vad han skulle bestämma.

G: Mistä sä haluaisit päättää ite?

G: Va skulle du du vilja få bestämma själv om?

Aaron: No ihan kaikista!

Aaron: Nå om allting!

G: No mitäs sitte, jos sä saisit ite päättää kaikista, niin mitä sä päättäisit?

G: Va sku du bestämma då isåfall? Om du sku få bestämma allting?

Aaron: (skrattar) kaikennäköist!

Aaron: (skrattar) allt möjligt!

8 Slutsatser och diskussion

I denna pro-gradu avhandling har jag undersökt 3–5 åriga barns upplevelser av vardagen i skiftesdagvård samt deras upplevelser av delaktighet i vardagen på skiftesdaghemmet. Det övergripande syftet med min forskning har varit att lyfta fram barnens egna perspektiv på skiftesdagvård och skiftesdaghemmet som miljö. Då jag påbörjade min forskningsprocess hade jag en delvis ganska negativ uppfattning av skiftesdagvård, vilken till en del ”bekräftades” då jag började gå igenom tidigare forskning. Skiftesdagvård kopplas ofta ihop med en viss oro över dess påverkan på barnets välmående, och även min uppfattning om skiftesdagvård lutade innan fältarbetet påbörjades åt samma håll. Jag har själv varken arbetat inom skiftesdagvård eller småbarnspedagogik överlag, vilket jag upplevt vara en fördel i forskningsprocessen. I och med att jag saknar praktisk arbetserfarenhet inom branschen upplever jag att jag mina förhandsuppfattningar kring tematiken jag undersökt ändå inte var allt för stora. Syftet med forskningen var delvis att undersöka och beskriva barnens uppfattning av skiftesdaghemmet *som miljö*. Eftersom detta var min första kontakt med denna miljö upplever jag att det var lättare att verkligen föra fram *barnens egna tankar* kring denna.

Den etnografiska förståelsen av daghemmet som miljö byggdes upp i och med att jag fick vara en i gruppen. Under den korta tid jag spenderade på skiftesdaghemmet hann jag delta i varierande situationer; jag åt lunch med barnen, gick med på flera utflykter och deltog i t.ex. samlingar och mer styrda aktiviteter. Genom dessa upplevelser har jag fått en ”levd erfarenhet” av skiftesdaghemmet. Denna levda erfarenhet fanns sedan med som stöd under analysprocessen (jfr Vuorisalo 2013, 74.)

Resultaten kring vardagen i skiftesdagvård respektive delaktighet i vardagen går ganska långt in i varandra och en del aspekter tas i resultaten upp under flera olika rubriker, med lite varierande utgångspunkt. För att göra diskussionen så tydlig som möjligt har jag ändå valt att använda mig av samma indelning här. Först sammanfattar och diskuterar jag mina resultat kring vardagen i skiftesdagvård för att sedan gå vidare till delaktighetsaspekten.

8.1 Vardagen i skiftesdagvård

Studiens första forskningsfråga lyder ”*hur upplever barnen vardagen i skiftesdagvård?*”

Syftet med forskningsfrågan var att så utförligt som möjligt beskriva skiftesdagvård och skiftesdaghemmet som miljö ur barnens perspektiv. Jag valde att inleda den etnografiska beskrivningen genom att redogöra för hur ett dygn på skiftesdaghemmet kan se ut. Eftersom barnen i skiftesdagvård kommer och går under dagen är vardagen mer oregelbunden än i ”vanlig” dagvård. Jag har ändå gjort ett försök till jämförelse med dagsordningen i ett vanligt daghem (Puroila 2002, 121). Ur analysen framkommer tydligt att det i skiftesdagvård finns *mer tid för lek* och andra former av fri aktivitet än i vanliga daghem. Enligt barnen var just leken och kompisarna de viktigaste faktorerna i konstruerandet av vardagen på daghemmet. Även betydelsen av trygga och tydliga rutiner betonas (jfr Peltoperä et al. 2016, 69).

Barnen beskrev överlag skiftesdagvården i positiva ordalag, det är roligt att vara på dagis. Kvällar på daghemmet upplevdes främst som positiva. Barnen beskrev kvällarna som *lugna och avslappnade*. Det är färre barn på plats och tempot minskar ordentligt. Här ser jag att skiftesdaghemmet lyckats med något som inte alltid är möjligt i ”vanlig” dagvård. Öhman (2004, 20–21) konstaterar att skiftesdagvårdens oregelbundenhet och oroliga natur lätt orsakar stress och gör det svårt att skapa en fungerande, rutinmässig vardag för barn i skiftesdagvård. I min analys framträder istället den *hemtrevliga stämning och trygga miljö* som man i skiftesdaghemmet har lyckats skapa. Kvällstid har personalen tid att t.ex. leka med barnen och kan vara närvarande på ett helt annat sätt än under dagen. Ofta beskrevs detta som det absolut bästa med att vara på dagis. Även tidigare forskning pekar på att barn upplever att det är roligt då de vuxna deltar i leken utan att dra eller styra den (t.ex. Kalliala 2008, 223–228). Även här anser jag att man i skiftesdaghemmet lyckats med något som inte alltid är en självklarhet i ”vanlig” dagvård.

Nätter på daghemmet beskrevs som spännande men jobbiga. Då man ska sova tillsammans med flera andra barn är det ofta ljud som stör och således blir det svårt att få sömn. Enligt mina resultat är den lugna miljön en stor fördel kvällstid, men då det blir dags att sova är detta inte längre tillräckligt. Jämfört med att sova hemma upplevde barnen att det är mycket oljud på daghemmet. Att sova på daghemmet kan också väcka

starka känslor. Ibland blir det mycket känslor på samma gång, då det kan vara både jobbigt och roligt att sova på daghemmet.

Ett annat centralt resultat är betydelsen av kompisrelationer och trygga relationer till de vuxna på daghemmet. På grund av vardagens oregelbundenhet och att kompisarna inte alltid är på dagis samtidigt, kan det vara svårt för barnen att utveckla kompisrelationer i skiftesdagvård (t.ex. Öhman 2004, 20–21; Dahlblom 2016, 117.) Således är det viktigt att personalen är uppmärksam på detta i den dagliga verksamheten och försöker stöda barnet så mycket som möjligt i att bilda vänskapsrelationer (Dahlblom & Peltoperä 2016, 223). Kompisrelationerna kan enligt mina resultat antas *utvecklas även på ett positivt sätt* i och med att man i skiftesdagvård leker också med de man inte ännu lärt känna så bra, samt i mer blandade åldersgrupper. Med detta sagt var upplevelserna av kompisrelationer inte enbart positiva. En del barn beskrev starka känslor kring det faktum att de bästa kompisarna inte alltid är på plats samtidigt. I det stora hela var upplevelserna kring detta ändå främst positiva eller neutrala.

Slutligen framträder ur min analys ett *samband mellan den fysiska omgivningen och barnens upplevda grupptillhörighet*. Barnens upplevelse av skillnader mellan de olika grupperna på daghemmet kom speciellt tydligt fram under observationstillfällena och då vi rörde oss mellan de olika utrymmena. Den fysiska omgivningen kan enligt Laine (1997, 52) åtskilja eller förena grupper och individer. Detta syntes tydligt då barnen noggrant förklarade vilken grupp som använder det utrymme vi befann oss i för tillfället, och vem som hör till vilken grupp. En del av barnen var viktiga med att lyfta fram skillnader mellan grupperna t.ex. genom att konstatera att vissa regler bara gäller före de yngre barnen, eller att de yngre gruppernas aktiviteter är barnsligare och lättare än de äldres. Detta anser jag vara speciellt intressant eftersom gränserna mellan olika åldrar och grupper i övrigt upplöstes väldigt långt i skiftesdaghemmets vardag. Speciellt på kvällarna lekte barnen i åldersmässigt blandade grupper, vilket fungerade bra. Barnen i studien skapar i stor utsträckning egna strukturer, men är ändå väldigt flexibla kring dessa.

Tid och utrymme sammanflätas på många sätt i daghemmets vardag. En stor del av aktiviteterna är bundna till ett visst utrymme (Vuorisalo 2013, 98.) Även detta framträder tydligt i min analys. Olika utrymmen används t.ex. för vila respektive lek. En del barn kopplade till och med ihop specifika möbler med en viss aktivitet eller en viss

tid på dygnet. T.ex. sitter man i soffan endast på kvällarna och ifall man vill se på tv (jfr Siippainen 2012, 119).

8.2 Delaktighet i skiftesdagvård

Studiens andra forskningsfråga lyder ”*hur förverkligas idén om barnets delaktighet i skiftesdagvårdens vardag?*”

Genom frågeställningen har jag undersökt hur barnen upplever sin möjlighet till delaktighet i vardagen i skiftesdagvård. Jag har genom hela forskningsprocessen sett på barnens delaktighet som ett mångfacetterat begrepp. Dels innefattar det att vara delaktig i en gemenskap, dels att vara delaktig i beslutsfattande. Jag har granskat både hur barnen upplever att de får sin röst hörd i vardagen och den dagliga verksamheten, samt i planeringen av denna. Vidare har jag varit intresserad av vad barnen upplever att de kan påverka och vad de skulle vilja kunna påverka i större utsträckning (Thomas 2007; Elvstrand 2009, 13.)

I min analys framträdde två olika teman, vilka jag valt att kalla social respektive politisk delaktighet (jfr Elvstrand 2009, 81.) Den **sociala delaktigheten** kan vidare delas in i fyra kategorier. Det kan handla om att vara delaktig i den dagliga verksamheten, konkret deltagande i aktiviteter, relationer samt grupptillhörighet.

Enligt mina resultat är *barnens delaktighet som störst* på det Vuorisalo (2013, 130) kallar *barnens fält*; i samspelet med varandra och i den fria leken. Samtliga informanter upplevde att det är barnen som bestämmer i lekens värld. Däremot betonades även det vuxna ansvaret starkt. Då lekarna går överstyr eller det blir gräl brukar de vuxna ingripa. Detta upplevdes av barnen som en positiv sak. *Att barnens delaktighet ökar behöver således inte innebära att de vuxnas roll eller ansvar minskar* (Kiili 2007, 126).

Vidare framträdde den tidigare nämnda grupptillhörighetens betydelse även med tanke på den sociala delaktigheten. En tydlig *åldershierarki* kunde urskiljas barnen emellan. Åldern påverkar identitetsskapandet och sätter individer i olika makt- och auktoritetspositioner i förhållande till varandra (Sankari & Jyrkämä 2001; Kiili 2006, 115.) På barnens fält får de äldre barnen bestämma över de yngre barnen. Dock gäller

denna hierarki enbart inom den egna gruppen. Förskolebarnen som i övrigt är äldst kan således inte bestämma över barn i de yngre grupperna. Vidare kan t.ex. *fysisk styrka* vara en avgörande faktor i denna hierarki. Är man starkare än en äldre kompis kan man få bestämma även över honom/ henne oberoende av ålder. Denna hierarki var något som lyftes fram av nästan alla barn, även om deras uppfattningar om exakt hur hierarkin ser ut kunde variera något. *Ofta betonade barnen betydelsen av de styrkor eller tillgångar de själva har, och upplevde sig ha nytta av på barnens fält.*

Grupptillhörigheten kommer tydligt fram även med tanke på upplevelsen av att tillhöra en gemenskap. *För en del barn är det konkreta deltagandet i gemensamma aktiviteter viktigt medan det för andra kan vara viktigare att känna att man är en i gruppen.* Detta behöver inte alltid innebära att man deltar i någon gemensam aktivitet, utan kan handla t.ex. om att ha sällskap genom att leka bredvid varandra eller att vara med på ett gruppfoto.

Enligt mina resultat tar sig den **politiska delaktigheten** uttryck som två olika kategorier; att påverka i personliga ärenden samt att påverka på ett bredare plan. Enligt mina resultat kan denna påverkan yttra sig som förhandlingar, att komma med förslag, att göra val (valfrihet) samt att bli hörd.

Enligt t.ex. Kiili (2006, 171) och Turja (2011b, 32) är det vanligt att barn får bestämma över sådant som har med deras personliga ärenden att göra. Att påverka i ärenden som har en bredare inflytelsesfär, i detta fall ärenden som gäller hela gruppen eller daghemmet, är ofta svårare. Även i min undersökning upplevde en stor del av barnen att *de inte kan påverka så mycket på gruppnivå*, i ärenden som gäller hela den egna gruppen. Däremot upplevde samtliga informanter att *de kan påverka mycket i personliga ärenden.*

Enligt mina resultat är det också *vanligt att barnen får vara med i beslutsfattandet på daghemsnivå*, i ärenden som gäller hela daghemmet. Många barn gav konkreta exempel på detta, t.ex. i form av ett projekt där barnen fick planera hur gården skulle se ut tillsammans med de vuxna i personalen och med hjälp av en arkitekt. Liknande projekt har utförts med bra resultat även tidigare (t.ex. Clark 2008.)

Alanko et al. (2016, 235) lyfter fram att den största utmaningen kring barns delaktighet är dennes ”skenbara” natur (näennäisluonne). Man lyssnar på vad barnet har att säga men slutligen kanske detta ändå inte har så mycket, om ens någon, inverkan på det slutliga beslutsfattandet. Enligt mina resultat är detta inte fallet, vilket jag anser det föregående exemplet tydligt belyser. Att *barnens idéer tas på allvar* bekräftades även under mina observationstillfällen.

Att påverka i personliga ärenden diskuterades i relation till en del olika situationer och aktiviteter i skiftesdaghemmets vardag. Barnens aktörskap framträdde ofta i dessa diskussioner. T.ex. valfrihet är ett centralt drag för aktörskap. Som aktör kan man välja att delta i eller avstå från en aktivitet och har möjligheten att välja mellan flera alternativ (t.ex. Giddens 1976, 75–76; Emirbayer & Mische 1998.) Vid matsituationer upplevde barnen möjligheten till självbestämmande som hög. Man får välja mellan olika alternativ, ta en passlig mängd och har rätt att tacka nej ifall det finns något man verkligen inte vill ha. Även om det finns en färdig matlista och det är bestämt på förhand vilken maträtt som serveras vilken dag, upplevde barnen att de får bestämma så långt det är möjligt kring maten. De vuxna på daghemmet har inte heller möjlighet att välja en helt annan maträtt än den som serveras. Då vi diskuterade vilostunden efter lunch beskrev barnen det som en situation man ofta förhandlar kring med de vuxna. Man kan kanske inte bestämma helt på egen hand om man behöver sova eller inte, men det finns möjlighet att diskutera detta tillsammans med de vuxna.

Vidare kan påverkan i personliga ärenden handla om valfrihet att välja lek eller aktivitet. Enligt mina resultat får man på skiftesdaghemmet alltid välja lek eller aktivitet själv på kvällarna, dock med hänsyn till de övriga barnen som är på plats. Samtliga informanter upplevde ändå att man alltid blir hörd även på dagen. De vuxna lyssnar ifall man har en idé eller ett förslag. Dock finns det sällan tid att verkligen förverkliga dessa idéer på dagen. På kvällen finns det däremot gott om tid att förverkliga idéerna och leka vad man vill. *Samma faktor (tid) som på dagen är ett hinder för barnens delaktighet blir på kvällen istället en tillgång, något som möjliggör delaktighet.*

Tidigare forskning kring barnets delaktighet i dagvårdens och förskolans vardag har visat att just tidsbrist hotar barnets delaktighet. Då hela dagen är full med planerat program finns ingen tid över för fri lek, där barnets delaktighet är som störst (Bae 2009; Nyland 2009; Venninen et al. 2010.)

Att påverka på ett bredare plan är enligt mina resultat svårare för barnen. Dock framkom det tydligt att även denna typ av påverkande blir lättare på kvällen. T.ex. upplevde barnen att man på kvällen kan få vara med i planerandet av gruppens program för morgondagen. I och med att det är frågan om ett mer långsiktigt beslut som påverkar hela gruppen blir både delaktighetens inflytelsesfär- och tid större (Turja 2011b, 28.)

Både den sociala och den politiska delaktigheten är enligt mina resultat betydligt större kvällstid, både i personliga ärenden och på ett bredare plan. Även delaktighetens inflytelsetid och inflytelsesfär ökar på kvällen (jfr Turja 2016, 178–179.) Det är ändå viktigt att konstatera att detta enbart innebär att delaktigheten blir större för just de barn som är på plats dessa kvällar. Medan en del av barnen ofta spenderar kvällar på daghemmet är andra på plats främst dagtid.

Mina resultat stämmer väl överens med de tankar Turja (2016, 171) lyfter fram kring delaktighet i skiftesdagvård. Enligt Turja (ibid, 172) är förtroendeskapande, kommunikation, information samt tillgång till utrymmen och material, grundförutsättningar för delaktighet. I varje förutsättning kan skiftesdagvårdens särdrag urskiljas. Enligt Turja (ibid, 181) har skiftesdaghemmet flera styrkor då det kommer till barnets delaktighet. T.ex. lugna kvällar och daghemmets hemtrevliga miljö lägger en bra grund för delaktighet. Det finns tid att både lyssna på och verkställa barnens tankar och idéer. Likväl har skiftesdagvården enligt Turja (ibid, 176–178) en del utmaningar gällande delaktighet. T.ex. att skapa förtroende kan vara svårt då alla barn och vuxna nödvändigtvis inte känner varandra så bra p.g.a. varierande vårdskiften. Även att se till att alla får samma information kan vara utmanande. Dessa utmaningar syns inte så mycket i mina resultat, med undantag av betydelsen av trygga relationer. Barnen beskrev en del av de övriga barnen t.ex. som ”sådana jag inte känner så bra”. Dock kan man ur mitt material dra slutsatsen att de flesta barn verkar känna alla vuxna på daghemmet relativt bra.

Delaktighet innefattar enligt Almqvist et al. (2004) alltid en *upplevelsedimension*. Detta framhävs tydligt i mina resultat. Eftersom känslan av delaktighet hela tiden samspelar med de övriga dimensionerna av delaktighet valde jag att i mina resultat presentera den som ett eget kapitel. Resultaten kring detta är varierande och till en del motsägelsefulla. Detta har jag tolkat som en följd av den abstrakta natur som upplevelsedimensionen ofta har. En del barn upplevde att de vuxna bestämmer allting på daghemmet medan andra

upplevde att det till allra största delen är barnen som bestämmer. Detta kan tänkas bero på att barnen upplever att t.ex. leken där de får bestämma helt själva, är viktigare än mycket andra saker (som de vuxna bestämmer om). Således blir den övergripande upplevelsen att de vuxna inte har så mycket att säga till om på daghemmet.

8.3 Reflektioner kring forskningsmetodologiska överväganden

Jag har i min avhandling utgått från ett modernt barndomsperspektiv. Vidare har begreppen delaktighet och aktörskap haft en central betydelse. Detta innebär att jag genom hela forskningsprocessen har betraktat barn som aktiva och kompetenta sociala aktörer med förutsättningar att vara delaktiga i utformandet av sin vardag i skiftesdagvård. Barnets delaktighet som begrepp är starkt sammankopplat med barns aktörskap, och de strukturer som möjliggör eller förhindrar deras delaktighet. Då barn betraktas som sociala aktörer bör de även ges möjlighet att påverka i ärenden som berör dem. Aktörskapet har fungerat främst som bakgrundsteori, något jag haft i bakhuvudet genom hela analysprocessen. Detta anser jag ha fungerat även som en påminnelse om den egna avsikten att se på barnen som aktörer. Delaktighetsbegreppet har jag använt mig mer aktivt av i min analys, genom att utgående från bl.a. Turjas (2011b, 32) modell för barnets mångdimensionella delaktighet utveckla en egen modell över de kategorier som skapats utgående från min analys. Jag anser att kombinationen av ett modernt barndomsperspektiv och dessa två begrepp utgjorde en bra grund för min forskningsprocess.

Då jag har intervjuat barn i åldern 3–5 år innebär det att jag flera gånger i min analys gjort relativt stora egna tolkningar. Jag anser ändå att valet att kombinera intervjuerna med observationer gjort att jag fått en bättre helhetsbild över mycket av de aspekter av vardagen som barnen tagit upp i intervjuerna. Jag har genom hela min forskningsprocess strävat efter att se barnen som kompetenta och självständiga aktörer, samt som pålitliga informanter med expertkunskap om den egna vardagen i skiftesdagvård. Således är det enbart barnens egen sanning jag har varit intresserad av. Huruvida detta alltid är även de vuxnas sanning är i detta fall irrelevant.

Lehtinen (2000, 107) talar om mänskliga tillgångar som individuella förmågor i form av t.ex. specifik kunskap eller erfarenhet. Dessa tillgångar hjälper barnen att fungera på ett

givande sätt i vardagen. Sociala tillgångar kan handla t.ex. om att våga be om hjälp eller stå upp för sina rättigheter (ibid, 115). En del av barnen, t.ex. Mira och Noomi var väldigt utåtriktade och sökte ofta kontakt med mig under observationstillfällena. De frågade mycket, och berättade spontant t.ex. om hur saker fungerar i daghemmet. Således syns de även mer i resultaten. Mira och Noomi kan tänkas ha nytta av dessa sociala tillgångar även i vardagen överlag, vilket kan antas ha påverkat deras upplevelse av delaktighet på daghemmet.

Att en del barn syns mer än andra i resultaten kan även delvis bero på den förhållandevis korta tid jag spenderade på daghemmet. Även om jag försökte observera så mycket olika situationer som möjligt, har jag t.ex. inte hunnit observera alla grupper lika mycket, utan en del har fått mer utrymme än andra.

Jag anser att studien har uppfyllt sitt syfte. Jag har genom denna avhandling velat bidra till forskning om skiftesdaghemmet som en del av barndomens geografi, vilket jag anser att jag i en liten skala har gjort. Eftersom det är frågan om en fallstudie av begränsad storlek är resultaten inte generaliserbara, men de kan bidra med ett exempel på hur vardagen i skiftesdagvård kan se ut. Inom socialt arbete har man tidigare undersökt vardagen i olika institutioner, t.ex. familjen eller olika anstalter, ur barnets perspektiv (t.ex. Törrönen 1999; Ritala-Koskinen 2001; Pösö 2004.) Föreliggande forskning kan ses som en fortsättning t.ex. på Törrönens (1999) forskning om barns vardag och levnadsförhållanden på anstalter, även om kontexten är en annan. Även om skiftesdaghemmet som institution inte per definition hör till det sociala arbetets kontext, är det en central institution i moderna barns liv. Således är det ett område som med fördel kunde forskas vidare i även inom socialt arbete.

Forskningen kan även bidra till den pågående diskussionen kring barns delaktighet i dagvård och vad det betyder i praktiken. Grunderna för planen för småbarnspedagogik (2016) lägger stor vikt vid barns delaktighet. Således kan avhandlingen antas vara relevant även inom andra discipliner än socialt arbete. Vidare kan forskningen fylla en plats i diskussionen om barnets delaktighet i samhället och olika institutioner överlag, inte bara i den undersökta kontexten.

Studier som behandlar skiftesdagvård är överlag svåra att finna och jag hoppas att avhandlingen kan inspirera till ytterligare forskning både om skiftesdaghemmet som miljö samt om delaktighet på daghem och andra institutioner där barn i denna ålder

spenderar en stor del av sin vardag. Vidare kunde det specifikt inom en skiftesdagvårdskontext vara intressant att undersöka även hur barn i förskolegrupper upplever delaktighet på skiftesdaghemmet. Jag hade ursprungligen tänkt intervjua också barn ur förskolegruppen, men då det bland de returnerade samtyckesblanketterna inte fanns några förskolebarn föll den aspekten bort ur min studie. Detta kan ha påverkat både resultaten kring vardagen och delaktigheten i skiftesdagvård.

¹ G står för forskaren.

² Galonhandskar

³ Högljudd lek

⁴ En vuxen per barn på plats.

⁵ Emilias grupp, de yngre barnen, har sina utrymmen i nedre våningen.

⁶ Att lägga pärlor som bildar olika figurer på en pärlplatta

Referenser

Litteratur

Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) (2009) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.

Alanko, Anu & Juutinen, Jaana & Karila, Kirsti & Kaukko, Mervi & Kiilakoski, Tomi & Lagström, Hanna & Mäntylä, Niina & Mustola, Marleena & Paju, Elina & Pekkarinen, Elina (2016) Lausunto lapsiasiavaltuutetun vuosikirjaa 2017 varten. Lapsuudentutkimusseura & Nuorisotutkimusseura ry.

Alanko, Anu (2013) Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana - tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa. Oulu: Oulun yliopisto.

Alasuutari, Maarit (2003) Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus.

Alasuutari, Maarit (2005) Mikä rakentaa vuorovaikutusta lasten haastattelussa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino, 145–162.

Almqvist, Lena & Eriksson, Lilly & Granlund Mats (2004) Delaktighet i skolaktiviteter. Ingår i Gustavsson, Anders (red.) Delaktighetens språk. Lund: Studentlitteratur.

Aries, Philippé (1962) Centuries of childhood. A history of family life. New York: Alfred A. Knopf.

Bae, Berit (2009) Children's right to participate – challenges in everyday interaction. European Early Childhood Education Research Journal 17(3), 391–406.

Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos.

Christensen, Pia & Prout, Alan (2002) Working with ethical symmetry in social research with children. Childhood 9(4), 477–497.

Clark, Alison & Moss, Peter (2011) Listening to young children: The Mosaic approach, London: Jessica Kingsley Publishers.

Clark, Alison (2008) Ways of seeing: using the mosaic approach to listen to young children's perspectives. In Clark, Alison & Kjørholt, Anne Trine & Moss, Peter (eds.) beyond listening: children's perspectives on their early childhood environment. Bristol, UK: Policy press, 29–49.

Corsaro, William (1985) Friendship and peer culture in the early years. Norwood: Ablex.

Corsaro, William (2005) *The sociology of childhood*. Thousand oaks, California: Pine forge press.

Dahlblom, Tuula & Peltoperä, Kaisa (2016) Erityislastentarhanopettajien näkemyksiä lapsen yksilöllisestä varhaiskasvatuksesta ja vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä vuoropäiväkodissa. Teoksessa Teppo, Ulla & Malinen, Kaisa (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja, 220–229.

Dahlblom, Tuula (2016) Varhaiskasvatussuunnitelma: keskustelusta työvälineeksi. Teoksessa Teppo, Ulla & Malinen, Kaisa (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja, 112–129.

Daniel, Sephanie & Grzywacz, Joseph & Leerkes, Esther & Tucker, Jenna & Han, Wen-Jui (2009) Nonstandard maternal work schedules during infancy: Implications for children's early behavior problems. *Infant Behavior and Development* 32, 195–207.

Davis, John (1998) Understanding the meanings of children: A reflexive process. *Children & society* 12, 39–48.

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing* 62(1), 107–115.

Elvstrand, Helene (2009) *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Linköping: Linköpings universitet.

Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is agency? *American journal of sociology* 103, 962–1023.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) (2006) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Juva: PS-kustannus.

Forskningsetiska delegationen (2009) *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. Helsingfors.

Giddens, Anthony (1976) *New rules of sociological method: a positive critique of interpretative sociologies*. New York: Basic books.

Gordon, Tuula (1999) *Materiaalinen kulttuuri ja tunteet koulussa*. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 99–116.

- Han, Wen-Jui & Fox, Liana (2011) Parental work schedules and children's cognitive trajectories. *Journal of Marriage and Family* 73, 962–980.
- Han, Wen-Jui & Miller, Daniel & Waldfogel, Jane (2010) Parental work schedules and adolescents' risky behaviors. *Developmental Psychology* 46, 1245–1267.
- Han, Wen-Jui & Miller, Daniel (2009) Parental work schedules and adolescent depression. *Health Sociology Review* 18, 36–49.
- Han, Wen-Jui (2006) Maternal work schedules and child outcomes: Evidence from the National Survey of American Families. *Children and Youth Services Review* 28, 1039–1059.
- Hannuniemi, Tiina (2011) *Kurkistus lapsen arkeen vuorohoidossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hart, Roger (1992) *Children's participation: – from tokenism to citizenship*. Firenze: UNICEF International Child Development Centre.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hujala, Eeva & Puroila, Anna-Maija & Parrila, Sanna & Nivala, Veijo (2007) *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Hyvinkää: T-Print.
- Hutchby, Ian & Moran-Elisas, Jo (eds.) (1998) *Children and social competence. Arenas of action*. London: Falmer press, 7–26.
- Jans, Marc (2004) Children as citizens: Towards a contemporary notion of child participation. *Childhood* 11, 27–44.
- Jokela, Riikka (2013) *Kuullaan, mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jokimies, Erika (2013) *365 päivää lasten osallisuutta: mahdollisuudet ja käytännöt vuorohoidossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä- hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehyykseksi. *Gerontologia* 4, 190–203.
- Kaiponen, Sanna (2005) *Ympäri vuorokautisen päiväkodin arki. Tapaustutkimus päiväkirjojen kuvailemana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kalliala, Marjatta (2008) *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus.
- Kampmann, Jan (2004) Societalization of Childhood: New Opportunities? New Demands? In Brembeck, Helene & Johansson, Barbro & Kampmann, Jan (eds.) *Beyond*

the Competent Child: Exploring Contemporary Childhoods in the Nordic Welfare Societies. Frederiksberg: Roskilde University Press, 127–152.

Kekkonen, Marjatta & Rönkä, Anna & Laakso, Marja-Leena & Tammelin, Mia & Malinen, Kaisa (2014) Lapsiperheet 24/7 –taloudessa. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 52–69.

Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat- Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kinos, Jarmo & Virtanen, Jorma (2001) Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen kivijalka lapsuuden sosiologiassa. Teoksessa Karila, Kirsti & Kinos, Jarmo & Virtanen, Jorma (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: Ps-kustannus.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur AB.

Kääriäinen, Petra (2005) ”Niitä lapsia tulee ja niitä lähtee, niitä tulee ja lähtee”. Vuorohoidon laatu lasten kokemana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Laine, Kaarlo (1997) Aameba pulpetissa. Koulun arkikulttuurin jännitteitä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 13.

Lallukka, Kirsi (2003) Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6–12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 215.

Lappalainen, Sirpa (2006) Kansallisuus, etnisyys ja sukupuoli lasten välisissä suhteissa ja esiopetuksen käytännöissä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lee, Nick (2001) Childhood and society- Growing up in an age of uncertainty. Buckingham: Open University Press.

Lehtinen, Anja-Riitta (2000) Lasten kesken- lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lehtomäki, Marjaana (2013) Lasten tarinoita vuorohoitokontekstissa: tulkintoja turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lunabba, Harry (2013) När vuxna möter pojkar i skolan- insyn, inflytande och sociala relationer. Helsingfors: Mathilda Wrede-institutets forskningsserie 2013(1).

Marjanen, Päivi & Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo (2013) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS- kustannus.

McCarry, Melanie (2005) Conducting social research with young people: ethical considerations. In Skinner, Tina & Hester, Marianne & Malos, Ellen (eds.) Researching gender violence: Feminist methodology in action. Cullompton: Willan Publishing.

- Melin, Eva (2013) Social delaktighet i teori och praktik. Om barns sociala delaktighet i förskolans verksamhet. Stockholm: Stockholms universitet.
- Morrissey, Taryn & Dunifon, Rachel & Kalil, Ariel (2011) Maternal employment, work schedules and children's body mass index. *Child Development*, 82, 66–81.
- Morrow, Virginia & Richards, Martin (1996) The Ethics of Social research with children: An overview. *Children and Society* 10(2), 90–105.
- Nummenmaa, Anna-Raija (1978) Perheen työaikarakenne ja lapsen kehitysehdot. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nyland, Berenice (2009) The guiding principles of participation. Infant, toddler groups and the United Nations Convention on the Rights of the Child. In Berthelsen, Donna & Brownlee, Joanne & Johansson, Eva (eds.) *Participatory learning in the early years. Research and pedagogy*. New York: Routledge, 26–43.
- Odom, Erika & Vernon-Feagans, Lynne & Crouter, Ann (2013) Nonstandard maternal work schedules: Implications for African American children's early language outcomes. *Early Childhood Research Quarterly* 28(2), 379–387.
- Oranen, Mikko (2008) Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Paju, Elina (2013) Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Paju, Petri (2011) Koulua on käytävä: Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (toim.) (2012) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012. Helsinki: Unigrafia.
- Peltoperä, Kaisu & Dahlblom, Tuula & Turja, Leena & Rönkä, Anna & Collin, Kaija & Hinkka, Timo & Teppo, Ulla (2016) Vuorohoidon raamit. Teoksessa Teppo, Ulla & Malinen, Kaisa (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja, 62–84.
- Plantenga, Janneke & Remery, Chantal (2009) The provision of childcare services. A comparative review of 30 European countries. Brussels: European commission Directorate-General for Employment, social affairs and equal opportunities.
- Prout, Alan & James, Alison (1997) A New Paradigm for the Sociology of Childhood. Ingår i James, Alison & Prout, Alan (eds.) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London & New York: Routledge Falmer.
- Prout, Alan (2001) Representing children: Reflections on the Children 5–16 Programme. *Children & Society* 15(3), 193–201.

Punch, Samantha (2002) Research with children: The same or different from research with adults? *Childhood* 9, 321–341.

Puroila, Anna-Maija (2002) Kohtaamisia päiväkotiarjessa- Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskivatustyöhön. Oulu: Oulun yliopisto.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes.

Qvortrup, Jens (2005) Varieties of childhood. Ingår i Qvortrup, Jens (eds.) *Studies in Modern Childhood: Society, Agency, Cultures*. Basingstoke & London: Palgrave Macmillan.

Radosevic-Vidacek, Biserka & Koscec, Adrijana (2004) Nonstandard working families: Parents' working schedule and sleep patterns of adolescents attending school in two shifts. *Revista De Saude Publica* 38, 38–46.

Rajala, Antti & Hilppö, Jaakko & Lipponen, Lasse & Kumpulainen Kristiina (2013) Expanding the chronotopes of schooling for the promotion of students' agency. In Erstad, Ola & Sefton-Green, Julian (eds.) *Identity, community, and learning lives in the digital age*. Cambridge: Cambridge University Press, 107–125.

Rantamaa, Paula (2001) Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 49–95.

Rutanen, Niina (2007) Water in action: Encounters among 2- to 3-year-old children, adults, and water in daycare. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rutter, Jill & Evans, Ben (2012) Childcare for parents with atypical work patterns: The need for flexibility. Informal childcare research paper three. London: Family and Childcare Trust.

Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (2001) Esipuhe teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.

Siippainen, Anna (2012) ”Se tietynlainen vapaus että lapset tietää että koko talo on tyhjä” Vuorohoidon joustavat sukupolvisuhteet. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Unigrafia.

Singler, Rosanna (2011) Open All Hours: Flexible childcare in the 24/7 era. London: Daycare Trust.

Sommer, Dion (2008) Barndompsykologi: utveckling i en förändrad värld. Malmö: Liber.

Stenvall, Elina & Seppälä, Ullamaija (2008) Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca:n ja Heikki Waris- instituutin työpapereita 2008(1).

Strandell, Harriet (1994) Sociala mötesplatser för barn. Aktivitetsprofiler och förhandlingskulturer på daghem. Helsinki: Gaudeamus.

Strandell, Harriet (1995) Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.

Strazdins, Lyndall & Clements, Mark & Korda, Rosemary & Broom, Dorothy & D'Souza, Rennie (2006) Unsociable work? Nonstandard work schedules, family relationships, and children's well-being. *Journal of Marriage and Family* 68, 394–410.

Strazdins, Lyndall & Korda, Rosemary & Lim, Lynette & Broom, Dorothy & D'Souza, Rennie (2004) Around-the-clock: Parent work schedules and children's well-being in a 24-h economy. *Social Science and Medicine* 59, 1517–1527.

Teppo, Ulla & Malinen, Kaisa (toim.) (2016) Osaamista vuorohoitoon. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja.

Thomas, Nigel (2007) Towards a theory of children's participation. *International Journal of Children's Rights* 15, 199–218.

Thompson, Ross (1992) Developmental Changes in Research Risk and Benefit. In Stanley, Barbara & Sieber, Joan (eds.) *Social Research on Children and Adolescents*. London: Sage.

Tolonen, Tarja (2001) Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolen arkiset järjestykset. Helsinki: Gaudeamus.

Turja, Leena (2004) Lapset laadun määrittäjinä ja arvioijina. Teoksessa Kupila, Päivi (toim.) *Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Tammi.

Turja, Leena (2011a) Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 41–53.

Turja, Leena (2011b) Lapset osallisina- Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. *Varhaiskasvatus tänään*. Suomen varhaiskasvatus ry., 24–35.

Turja, Leena (2016) Lasten osallisuus vuorohoidossa. Teoksessa Teppo, Ulla & Malinen, Kaisa (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja. 168–183.

Tymchuk, Alexander (1992) Assent processes. In Stanley, Barbara & Sieber, Joan (Eds.) *Social research on children and adolescents: Ethical issues*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc, 128–139.

Törrönen, Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa- Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Venninen, Tuulikki & Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko (2010) ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi”. Lasten osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010(3) Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca.

Verhoef, Melissa & Tammelin, Vanessa & Rönkä, Anna & Roeters, Eva (2016) Childcare and parental work schedules: a comparison of childcare arrangements among Finnish, British and Dutch dual-earner families. *Community, work & family* 19(3), 261–280.

Virkki, Päivi (2015) Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Vuorisalo, Mari (2013) Lasten kentät ja pääomat- osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Väisänen, Tarja (2003) Aamusta iltaan ja yötä myöten- Lapsen arki vuorohoidossa.

Zilanawala, Afshin & Abell, Jessica & Bell, Steven & Webb, Elizabeth & Lacey, Rebecca (2017) Parental nonstandard work schedules during infancy and children’s BMI trajectories. *Demographic research* 37(22), 709–726.

Öhman, Kaisa (2004) Vuoropäivähoito on aikataulujen palapeliä. *Stakes: Dialogi* 2004(5), 20–21.

Övriga referenser

Förordning om barndagvård 1973/239.

Konventionen om barnets rättigheter (1991) Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 60/1991. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060> Hämtat: 18.12.2017.

Lag om småbarnspedagogik 1973/36 (2016/268)

Pesäpuu ry (2010) Nallekortit. Tillgänglig: <http://verkkokauppa.pesapuu.fi/http://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/1/nallekortit> Hämtat: 20.10.2017.

THL Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2014) Lasten päivähoito 2013 Kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 16/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Utbildningsstyrelsen (2014) Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014.

Tillgänglig:

http://www.oph.fi/download/174850_grunderna_for_forskoleundervisningens_laroplan_2014.pdf Hämtat: 18.12.2017.

Utbildningsstyrelsen (2016) Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2016.

Tillgänglig:

http://www.oph.fi/download/179348_grunderna_for_planen_for_smabarnspedagogik_2016.pdf Hämtat: 18.12.2017.

Bilaga 1 Intervjuguide finskspråkig version

Aloituskysymykset

- Mikä sinun nimesi on?
- Kuinka monta vuotta olet?
- Millä mielellä tulit tänään hoitoon? (Valitse kortti)

Päiväkodin arki

- Mikä sinut saa hyvälle mielelle ollessasi päiväkodissa?
- Kerro jokin mukava hetki tai asia päiväkodissa? (leikki, lelu, kaveri, aikuinen?)
- Mikä saa sinut pahalle mielelle ollessasi päiväkodissa?
- Onko sinulle sattunut jotakin kurjaa päiväkodissa? Kerro tilanteesta!
- Keiden kanssa sinä leikit päiväkodissa?
- Miltä sinusta tuntuu, jos (parhaimmat) kaverit eivät olekaan päiväkodissa?
 - o Kenen kanssa sitten leikit?
- Keitä aikuisia omassa ryhmässä on?
- Mitä aikuiset tekevät mielestäsi päiväkodissa?
- Miten aikuisten tekemiset eroavat lasten tekemisistä?
- Mitä sinä tykkäät tehdä aikuisten kanssa päiväkodissa?
- Onko sinusta joskus tuntunut ikävältä tulla päiväkotiin?
- Oletko joskus ikävöinyt kotiin, kun olet ollut päiväkodissa?
- Kerro, miltä sinusta tuntuu, kun sinua tullaan hakemaan kotiin!

Ilta- ja yö päiväkodissa

- Tuletko joskus vasta illalla hoitoon?
 - o Miltä se tuntuu? (Valitse kortti)
 - o Mitä päiväkodissa tehdään illalla?
- Oletko ollut päiväkodissa joskus yötä?
 - o Miltä se tuntuu? (Valitse kortti)
 - o Onko siinä jotain erilaista, kun menet nukkumaan päiväkodissa kuin omaan sänkyyn kotona?
 - o Miltä tuntuu herätä päiväkodissa?
- Oletko joskus ollut viikonloppuna/ pyhäpäivänä päiväkodissa?

Osallisuus päiväkodissa

- Mistä asioista saat päättää päiväkodissa itse?
 - o Mistä asioista haluaisit saada päättää itse?
 - Mistä asioista aikuiset päättävät päiväkodissa?
 - o Mistä asioista haluat aikuisten päättävän?
 - Mistä asioista aikuiset ja lapset päättävät yhdessä?
 - Saatko itse ehdottaa mitä tehdään?
 - Mihin sinun tarvitsee kysyä lupa?
-
- Miltä haastattelu tuntui? (Valitse kortti)
 - Millä mielellä olet nyt? (Valitse kortti)

Bilaga 2 Intervjuguide svenskspråkig version

Till en början

- Vad heter du?
- Hur gammal är du?
- Hur kändes det att komma till daghemmet idag? (Välj ett kort)

Vardagen i daghemmet

- Vad får dig på bra humör då du är i daghemmet?
- Berätta om någon trevlig stund eller sak här i daghemmet? (lek, leksak, kompis, vuxen?)
- Vad får dig på dåligt humör då du är på daghemmet?
- Har det någon gång hänt något jobbigt/ tråkigt här på daghemmet? Berätta!
- Vem brukar du leka med på daghemmet?
- Hur känns det för dig, om dina (bästa) kompisar inte är på daghemmet samtidigt som dig?
 - o Vem brukar du leka med i så fall?
- Vilka vuxna finns i din grupp?
- Vad brukar de vuxna göra här på daghemmet?
- Hur skiljer sig det som de vuxna brukar göra från det vad ni barn brukar göra?
- Vad tycker du om att göra tillsammans med de vuxna här på daghemmet?
- Har det någon gång känts jobbigt att komma till daghemmet?
- Har du någon gång haft hemlängtan här på daghemmet?
- Berätta hur det känns då någon kommer och hämtar hem dig från daghemmet!

Kvällar- och nätter på daghemmet

- Kommer du någon gång först på kvällen till daghemmet?
 - Hur känns det? (Välj ett kort)
 - Vad brukar ni göra i daghemmet på kvällarna?
- Har du någon gång varit i daghemmet på natten?
 - Hur känns det? (Välj ett kort)
 - Tycker du det är annorlunda på något sätt att gå och lägga sig på daghemmet än hemma?
 - Hur känns det att vakna på daghemmet?
- Har du någon gång varit i daghemmet på veckoslut/ högtid?

Delaktighet i daghemmet

- Vad får du bestämma själv här på daghemmet?
 - Vad skulle du vilja få bestämma själv om?
 - Vad bestämmer de vuxna om?
 - Vad vill du att de vuxna bestämmer om?
 - Vad bestämmer vuxna och barn tillsammans om?
 - Brukar du själv få föreslå vad ni ska göra?
 - Vad behöver du fråga lov till att få göra här på daghemmet?
-
- Hur kändes det att bli intervjuad? (Välj ett kort)
 - Hur känns det nu? (Välj ett kort)

Bilaga 3 Samtycke finskspråkig version

Suostumus lapsen tutkimukseen osallistumisesta

Olen Gabriella Konsell ja opiskelen työn ohessa sosiaalityön maisteriohjelmassa Helsingin yliopistossa. Olen aloittamassa pro gradu-tutkielmaani, jonka kirjoitan aiheesta vuorohoito lasten näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia vuorohoidon arjesta, sekä lasten osallisuuden tunne vuorohoidon arjen vaikuttamiseen. Pro gradu -työtäni ohjaa VTT Harry Lunabba.

Aineiston tulen keräämään syksyllä 2017 (viikoilla 43-48) lapsesi päiväkodissa. Pyydän kohteliaimmin suostumustanne lapsenne havainnointiin päiväkodin arjessa ja mahdolliseen haastatteluun hänen hoitovuorojensa aikana. Havainnoinnit ja haastattelut tulevat noudattamaan tutkimukselle yleisesti asetettuja eettisiä periaatteita ja näin ollen olemaan luottamuksellisia ja nimettömiä. Haastattelut tallennan ääninauhalle. Havainnoinnista teen pelkästään muistiinpanoja. Tutkimuksesta saatavat tiedot käsittelen luottamuksellisesti ja käytän niitä vain tähän tutkimukseen. Tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Luvan tutkimukseen osallistumiseksi kysyn kaikilta huoltajilta. Tutkimusaineiston rajaamiseksi en kuitenkaan välttämättä haastattele kaikkia lapsia.

Tutkimusraportti on mahdollista saada luettavaksi vuorohoito-paikasta sen valmistuttua. Kirjoitan tutkielma ruotsiksi, joten liitän tutkielman loppuun suomenkielinen lyhennelmä.

Toivon teidän palauttavan ohessa olevan tutkimusluvan lapsenne ryhmän työntekijälle **16.10.2017** mennessä. Voitte ottaa minuun yhteyttä, jos tulee mitä tahansa kysyttävää.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyöstä kiittäen,

Gabriella Konsell
gabriella.konsell@helsinki.fi

Lapsen nimi:

Lapseni saa osallistua tutkimukseen (rasti ruutuun) () KYLLÄ () EI

Jos teillä on vuorohoidossa useampi kolme vuotta täyttänyt lapsi, täyttäkää oma suostumuslomake kunkin lapsen osalta.

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka/ aika

Bilaga 4 Samtycke svenskspråkig version

Samtycke till barns deltagande i forskning

Jag heter Gabriella Konsell och studerar vid sidan av mitt jobb vid magisterprogrammet för socialt arbete vid Helsingfors universitet. Jag påbörjar nu arbetet med min pro-gradu avhandling kring ämnet skiftesdagvård ur barnets perspektiv. Syftet med avhandlingen är att utreda barnens erfarenheter av vardagen i skiftesdagvård samt barnens upplevelse av delaktighet i utformandet av vardagen. Pol Dr. Harry Lunabba handleder arbetet med min pro- gradu avhandling.

Jag kommer att samla in materialet under hösten 2017 (veckorna 43-48) i ert barns daghem. Jag ber således om ert samtycke för ert barns deltagande i forskningsstudien. Detta innebär att ni ger samtycke till att ert barn observeras i vardagen i daghemmet, samt till en eventuell intervju under barnets skiftesdagvårdsturer. Observationerna och intervjuerna kommer att utföras enligt allmänna etiska riktlinjer för utförandet av forskning och är således konfidentiella och anonyma. Intervjuerna spelas in. Under observationerna gör jag enbart anteckningar. Allt insamlat material behandlas konfidentiellt och används enbart i forskningssyfte. Forskningsmaterialet förstörs direkt avhandlingen är färdig.

Jag ber om forskningslov av alla vårdnadshavare, men för att kunna avgränsa materialet kommer jag nödvändigtvis inte att intervjua alla barn.

Forskningsrapporten kommer att finnas tillgänglig för er att läsa på skiftesdaghemmet genast då den blir färdig. Rapporten skrivs på svenska, med en finskspråkig sammanfattning.

Jag önskar att ni som vårdnadshavare returnerar denna blankett till personalen i ert barns grupp senast **16.10.2017**. Ifall ni vill veta mer om ämnet eller har några frågor får ni gärna kontakta mig.

Tack för ert samarbete!

Gabriella Konsell
gabriella.konsell@helsinki.fi

Barnets namn:

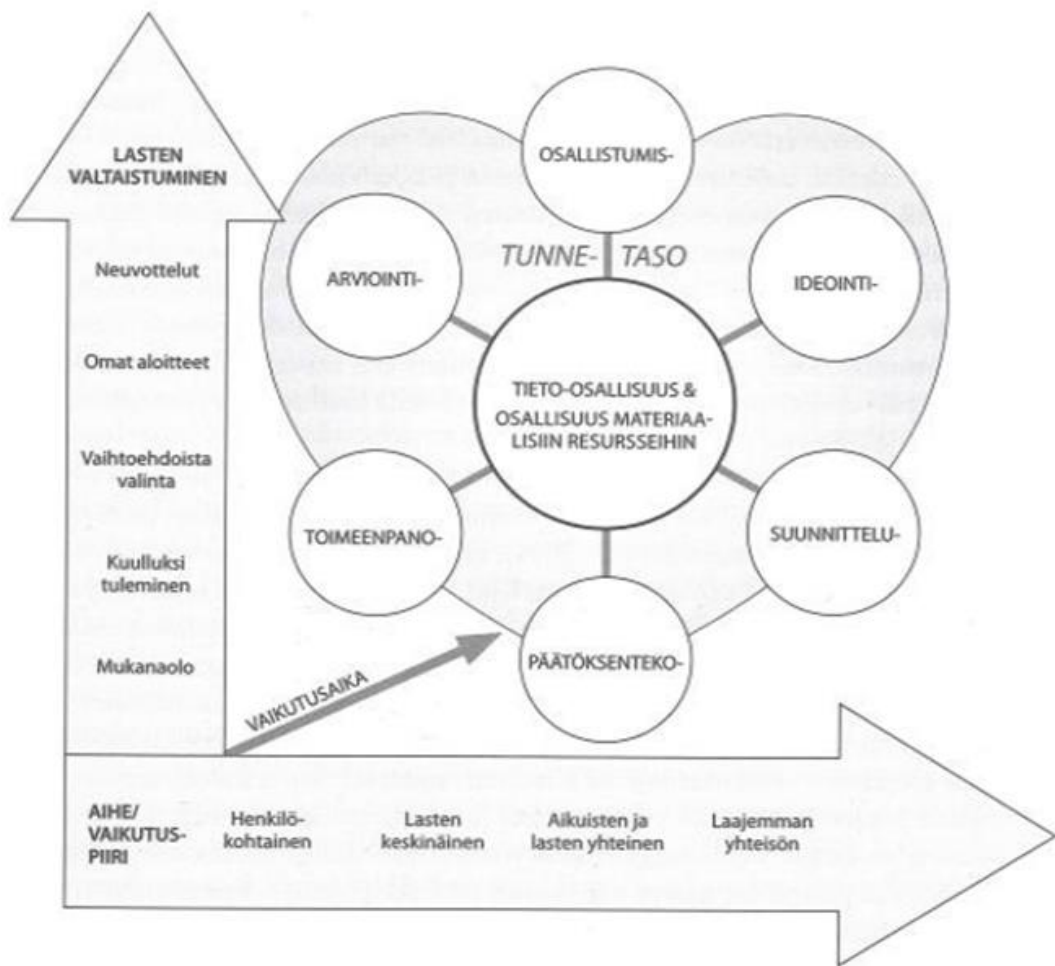
Mitt barn får delta i forskningsstudien (kryssa i rutan) () JA () NEJ

Om ni har flera 3 år fyllda barn i skiftesdagvård, vänligen fyll i en skild blankett för var och en.

Vårdnadshavarens underskrift och namnförtydligande

Ort/ datum

Bilaga 5 Turjas modell för barnets mångdimensionella delaktighet

Bilaga 6 Känslokort som stöd för intervjuer

